

Rigó Csaba Balázs

A Gazdasági Versenyhivatal inflációellenes munkájának bemutatása

The Work Conducted by the Hungarian Competition Authority to Combat Inflation

Összefoglalás

Gazdaságtörténeti különlegessége van a jelenleg is zajló dezinflációs folyamatnak. A 2020-as évtized olyan inflációs periódussal kezdődött, amelyet 50 éve nem láthattunk. A 2020-as infláció gyorsan alakult ki, de sikerült rekordidő alatt megtörni. A Központi Statisztikai Hivatal mérése (KSH, 2024)¹ szerint Magyarországon a fogyasztóiár-index növekedése 2023. januárban tetőzött 25,7%-kal az előző év azonos időszakához képest. Az áremelkedés növekedésének ütemét 10 hónap alatt egyszámjegyűvé, majd év végéig 5,5%-ra sikerült leszorítani. Az élelmiszer-infláció 2022. decemberben 44,8%-on érte el a csúcspontját, mely közel a tizedére zuhant egy év alatt (4,8%). Az infláció gyors megtöréséhez a jegybank és a kormány intézkedései mellett a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) célzott beavatkozásai is hozzájárultak. A tanulmány a nemzeti versenyhatóság inflációellenes munkájának bemutatására vállalkozik.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: D4, E31, E52, E62, G28, H12, K21, L11, L13

Kulcsszavak: infláció, versenyjog, gyorsított ágazati vizsgálat, online Árfigyelő, profit hajtotta infláció

Summary

The ongoing disinflationary process is a unique occurrence in economic history. The decade 2020 began with a period of inflation not seen in 50 years, which developed quickly, but was brought under control in record time. According to the Hungarian Central Statistical Office (KSH, 2024)¹, the growth of the consumer price index in Hungary peaked in January

RIGÓ CSABA BALÁZS, a Gazdasági Versenyhivatal elnöke (rigo.csaba@gvh.hu).

2023 at 25.7% compared to the previous year. The rate of price increase was reduced to single digits within 10 months and to 5.5% by the end of the year. Food inflation peaked at 44.8% in December 2022, falling to nearly a tenth in one year (4.8%). The rapid breakdown of inflation was due to measures taken by the central bank and the government, as well as targeted interventions by the Hungarian Competition Authority (GVH). This study presents the GVH's anti-inflation work.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: D4, E31, E52, E62, G28, H12, K21, L11, L13

Keywords: inflation, competition law, accelerated sector inquiry, online Price Spotter, profit-led inflation

BEVEZETÉS

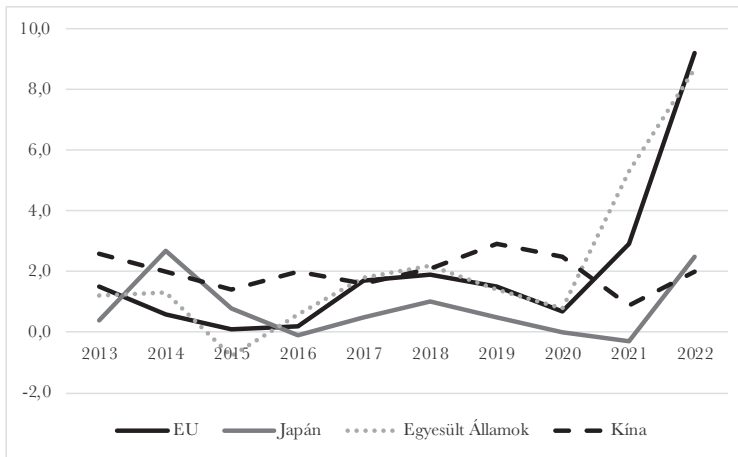
A koronavírus-járvány kirobbanása globális zavarokat okozott. A világ egy időre bezárkózott, az ellátási láncokban komoly zavarok keletkeztek, a kínálati sokkok mellett megjelentek a recessziós félelmek, a gazdaságok életben tartásával és újraindításával párhuzamosan gyorsan emelkedő inflációs ciklus vette kezdetét. Történelmi távlatból szemlélve az eseményeket, a legújabb inflációs időszak komplex, amely magán viseli a 20. század valamennyi (az 1920-as, az 1940-es és az 1970-es évek) magas inflációs periódusainak jegyeit. Az inflációs időszak összetettségére jellemző, hogy a kínálati problémák, a megugró nyersanyagárak, a koncentrált keresletnövekedés mellett egyszerre volt jelen a magas költségvetési hiány és adósság, a gyorsan bővülő pénzkínálat, a feszített munkaerőpiac miatti erősödő verseny a képzett munkaerőért (Matolcsy, 2022). Mindezeket a bajokat fokozta egyes ágazatokban az elégtelen piaci verseny. A verseny torzulása inflációs időszakban sokkal jobban fáj a lakosságnak. Sőt, érzékenyebbek vagyunk az olyan piaci zavarokra, amelyek megágyaznak az áremeléseknek. Ezt saját zsebünkön is tapasztalhattuk, elegendő csak az élelmiszerek brutális áremelkedésére gondolnunk. Válságban még inkább megérezzük, ha egy piacon a verseny monopolisztikus vagy oligopolisztikus. Az oligopol piac működésének törvényszerűségeit – például az egymástól függést – az oligopolisztikus interdependencia elméletével szokásos magyarázni. Eszerint léteznek olyan helyzetek, hogy a vállalkozások között – hasonló piaci erejüknel fogva – minimális az árverseny, figyelik egymás árazását, és nem érdekük elszakadni egymástól. Ez adott körülmények között oda is vezethet, hogy mivel a cégek tisztában vannak a piaci helyzetükből adódó korlátaikkal, versenyzőbb árak helyett – bizonyítható egyeztetés nélkül is – kimagasló profitot eredményező szinten tarthatják az áraikat (Tóth, 2014). Ezt nevezik hallgatólagos összejátszásnak, angolosan tacit kollúzióknak. Például oligopolisztikus piacon a vállalkozások az egységes és szinte egyidőben végrehajtott áremeléseket is ki tudják magyarázni, hacsak nincs ellenük bizonyíték az összejátszásra a versenyhatóság kezében. Ráadásul, ha a cégek visszatekintő áremelést hajtanak végre, akkor az előző év magasabb inflációs rátája tovább hajtja a pénzromlás ütemét. Ehhez hasonló jelenséget láthattunk 2023 elején

Magyarországon, amikor lakossági telekommunikációs szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások jelentősen módosították a korábbi árazási gyakorlatukon (MNB, 2023a:52-54). A legfrissebb hírek szerint 2024-ben is ez történik. Richard Wish (2003) ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy a konkrét piaci struktúrák között igenis létezhetnek olyan releváns különbségek (pl. a vállalkozások eltérő költségszintjei és/vagy profitrátái, a keresleti oldal koncentrációja, az ár adatok transzparenciája, az áruk vagy szolgáltatások minősége, a vásárlás utáni plusz szolgáltatások, reklám, K+F tevékenység, innováció), amelyek megnehezítik a vállalkozások közötti hallgatólagos összejátszást. A piaci zavarok feltárása, vizsgálata és elemzése – sok más tevékenység mellett – a Gazdasági Versenyhivatal hatáskörébe tartozik.

AZ INFLÁCIÓ KIALAKULÁSA

A 2019 végén kirobbant világjárvány alatt egyes szektorokban kínálati sokkok alakultak ki. A korlátozott kínálat jelentősen elmaradt a kereslettől, amely felfelé hajtotta az árakat. Az infláció meredeken emelkedett az Európai Unióban és az Amerikai Egyesült Államokban is (1. ábra²). A háborús félelmek 2022. februárban az orosz-ukrán konfliktus kitörésével valóságossá váltak az öreg kontinensen is.

1. ábra: Harmonizált (EU) és nemzeti fogyasztói árindexek (Japán, USA, Kína)

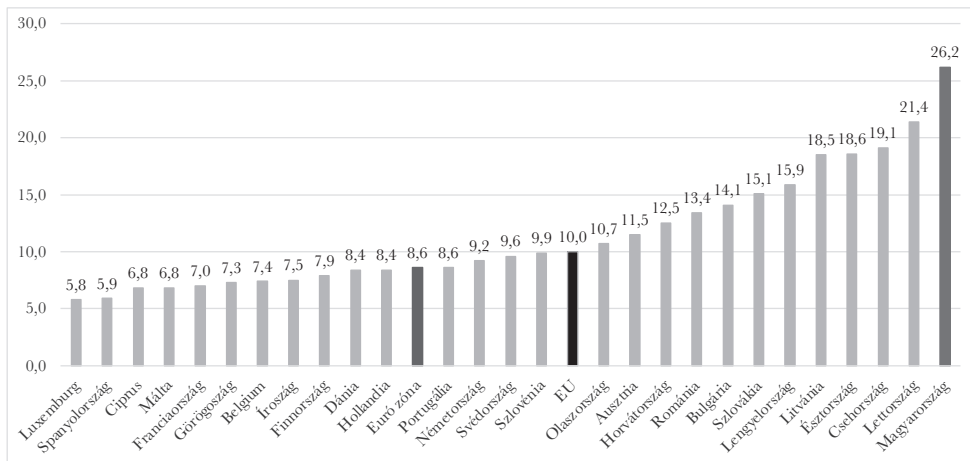
Forrás: Eurostat (2022a), 2022, saját szerkesztés

Az Európai Unió képtelen volt szuverén válaszokat adni a gazdasági kihívásokra, helyette a mai napig politikai döntéseket hoz. A pénzromlás üteme az átlagosnál nagyobb mértékben érintette a háborúhoz fizikailag közelebb eső országokat, így hazánkat is. Az Eurostat 2022. júniusban készült kimutatása szerint a fogyasztói árak 12 havi változása (2022. június/2021. június) átlagosan 9,6% volt az Európai Unióban, 12,6% Magyarországon és 19,2%-22,0% az Oroszországhoz közel eső volt posztszovjet államokban.³ Az Eurostat kimutatása szerint az átlagos ipari termelői energiaár 2022 szeptemberében érte el a csúcstát, majd a villamos

energia, a gáz és az egyéb tüzelőanyagok átlagos fogyasztói ára októberre soha nem látott magasságba jutott.⁴ Az energiaárak ilyen mértékű drasztikus emelkedése rendkívül kedvezőtlenül érintette az európai gazdaságokat, így hazánk is jelentős inflációs sokkhatást szenvedett el. Az import gáztól és áramtól való függés többszörösére duzzasztotta Magyarország energiaszámláját, amelyet devizában kellett kifizetni. Ez tovább fokozta a nyomást a forinton, amely 2022 szeptemberében ismét mélypontra gyengült az euróval szemben.⁵ A megemelkedett árú energiabeszerzés miatt komoly hiány keletkezett hazánk folyó fizetési mérlegében.

A korábban kialakult stabil gazdasági alapok ellenére a növekedési kilátásaink jelentősen romlottak. Míg a bruttó hazai termék 2022 első három negyedében még nőtt, az utolsó negyedében már csökkenésbe fordult. A recesszió valósággá vált, az előrejelzések szerint az infláció további trendszerű növekedése volt várható 2022 végéig. A fogyasztóiár-index végül 25,7%-on, míg a harmonizált fogyasztóiár-index 26,2%-on tetőzött 2023 januárjában az előző év azonos hónapjához képest (2. ábra⁶).

2. ábra: Harmonizált fogyasztóiár-indexek az Európai Unióban és az Euró zónában (%)

Forrás: Eurostat (2023a), 2023. január, saját szerkesztés

Különösen az élelmiszerek fogyasztóiár-indexe volt kiugróan magas Magyarországon, amely a KSH mérése szerint 2022. decemberben érte el a csúcspontját 44,8%-on az előző év azonos időszakához képest (KSH, 2024). A magyar gazdaság úgy kezdte a 2023-as évet, hogy az előzőekben felsorolt problémákon kívül még a belső fogyasztás visszaesése, és ennek következtében az elmaradó áfabevétel is sújtotta. A központi költségvetésben ikerdeficit alakult ki. A statisztikákból is látható, hogy 2023. január végére hogyan jutottunk el az infláció csúcsáig, azonban az kevésbé egyértelmű és többeket foglalkoztat, hogy miért Magyarországon volt ennyire kimagasló az infláció. Botos Katalin szerint „a magyar infláció megértésének kulcsa - a külső körülményeken és a természet csapásain - túl a költségvetés, a fizetési mérleg, a devizamérleg, a kamatok és az árfolyam bonyolult összefüggéséből adódik” (Botos, 2023:86).

Az egymásra is ható fiskális és monetáris politikai intézkedések mellett hasznos, ha időrendben is felidézünk néhány olyan történést, amelyek ennek az inflációs ciklusnak a sajátosságai. Magyarországon a magas inflációt több külső és belső tényező együttes hatása okozta. A világgazdaság blokkosodása (decoupling), a háborús félelmek, majd az orosz-ukrán konfliktus miatt megugró energiaárak, a hidegháború óta nem látott kereskedelmi és pénzügyi szankciós korlátozások, a Magyarországnak járó uniós források jogszerűtlen visszatartása bőven éreztette hatását. A közösségi pénzek körüli bizonytalanság rontotta a fizetési mérleg helyzetünket. Nyitott, az importnak jelentős mértékben kitett gazdaságként szükségünk volt devizára, amit emelkedő kamatkörnyezetben voltunk kénytelenek beszerezni. Ez természetesen kihatott a forint árfolyamának alakulására, mialatt nemzeti fizetőeszközünk ellen rendszerezések voltak a szokásos spekulációs támadások. 2022. elején a rendvédelmi szervek bérrendezése, az SZJA-visszatérítések és más szociálpolitikai kormányzati intézkedések miatti többletjövedelem-transzferek növelték a belső keresletet, ez pedig megkönnyítette egyes gazdasági szereplők számára az árak erőteljes emelését. Lányha verseny esetén ez ugyan kimagasló profitot is eredményezhet a vállalkozásoknak, azonban a fogyasztók toleranciája és fizetőképes kereslete is véges. Az egyszeri jövedelemtranszferek elmúltával a fogyasztók visszafogták vásárlásaikat, ami 2022 második felére következett be. A belső bajokat csak tetézte 2022-ben a Kárpát-medencét sújtó rendkívüli mértékű aszály, amelynek következményeként jelentősen visszaestek a terméshozamok, és ez ugyancsak felfelé hajtotta az élelmiszerek árait. Az aszály övön aluli ütéssel ért fel az egyébként is termelékenység-növekedési problémákkal küzdő hazai mezőgazdaságnak és élelmiszeriparnak. Annak ellenére, hogy mezőgazdasági termelési szempontból a Kárpát-medence adottságai kincsel felérőek, mégsem tudjuk jobban kihasználni. Az élelmiszerfeldolgozásban és kereskedelemben jelentős a külföldi tulajdon, a multinacionális élelmiszer-kiskereskedelmi láncok pedig nagy mennyiségben importálnak külföldi élelmiszereket. A magyar termelők és feldolgozók kitettségét fokozza, hogy az egyes - jellemzően külföldi tulajdonú - áruházláncok polcain magas az úgynevezett sajátmárkás élelmiszerek aránya, ezek gyártását pedig könnyen ki tudják szervezni külföldre. A sajátmárkás termékek térhódítását a brit versenyhatóság (CMA, 2023) nemrégiben lezárult vizsgálata a piaci verseny szempontjából kimondottan kedvezőnek tartja, mert ez képes gátat szabni a gyártói márkák áremelésének, növeli a versenynyomást a gyártókon és a forgalmazókon és az így generált verseny kedvező lehet a fogyasztók számára. Ugyanakkor, ha gyengélkedik a forint, akkor a külföldön gyártott sajátmárkás termékek importja árfelhajtó hatású. Ezek a tényezők mind-mind, egymást erősítve okozták a 2022. decemberi, kiugróan magas 44,8%-os élelmiszer-inflációt. A fogyasztók a vásárlásaik jelentős visszafogásával reagáltak a magas árakra. 2022 első felében a kereslet még kedvező volt, de júniustól kezdődően negatívba fordult, majd egyre nagyobb mértékben csökkent (KSH, 2023a)⁷. A magas árak mindenkit nyomasztottak, de leginkább a szerényebb körülmények között élőket. 2022 novemberében a fogyasztás csökkenése már az élelmiszer és a nem élelmiszer típusú árucikkek tekintetében is tapasztalható volt. Az üzemanyagokra előírt hatósági ár ideje alatt jelentősen nőtt a fogyasztás, azonban a hatósági ár eltörlése után decembertől már az üzemanyagok kiskereskedelmi forgalmának változása is negatívba fordult. A belső kereslet visszaesésével a bruttó hazai termék 2022 utolsó negyedében 1,1%-kal csökkent, átmenetileg recesszióba került hazánk gazdasága. Az infláció ke-

zelése összehangolt és hatékony intézkedéseket kívánt, a lehető legszélesebb összefogással. 2023 elején egyértelmű cél volt, hogy a magyar gazdaságot egyszerre nyomasztó problémák közül először az inflációt kell megfékezni és legkésőbb év végéig egyszámjegyre kell leszorítani. A kialakult helyzetben joggal merült fel a kérdés, hogy mit tud tenni a magyar nemzeti versenyhatóság - a jegybank és a kormány mellett - az inflációellenes küzdelemben.

A JEGYBANK ÉS A KORMÁNY INFLÁCIÓELLENES INTÉZKEDÉSEI

Az aktív állami szerepvállalás szükségessége még jobban felértékelődik válságok idején. A 2008-2009-es gazdasági világválság alatt a „magyar gazdaságot az angolszász másodlagos jelzálogpiacokról begyűrűző válság hatékony védekezési eszközök nélkül, legyengült állapotban találta” (Lentner, 2010:561-585). Akkoriban ugyan nem az infláció volt a legnagyobb kihívás, ellenben meg kellett teremteni a pénzügyi egyensúlyt, melyhez a foglalkoztatás és a gazdasági növekedés javításán keresztül vezetett az út. További sürgető feladat volt a központi költségvetés strukturális reformja (beleértve az adóreformot is), melyhez a 2010. utáni kormányzati stabilitás teremtette meg a lehetőséget. A monetáris és fiskális irányítás összehangolása hatékonyabb válságkezelést tett lehetővé, melynek jó példáját láthattuk 2013 márciusát követően. Az MNB több célzott intézkedést hozott a monetáris politikai fordulat jegyében. A kamatsökkentési ciklusok mellett célzott hitelstíztönző programokat indított (Növekedési Hitelprogram, majd Növekedéstámogató Program), ösztönözte a kereskedelmi bankokat a likvid forrásaik értékpapírban történő tartására, és támogatta a lakossági devizahitelek kiváltását forint alapúra (Lentner, 2019).

A Covid-19 világjárvány 2020 elején hazánkban is megtörte a kedvező folyamatokat, de a már említett jelzálogpiaci válsággal ellentétben lényegesen erősebb állapotban találta a magyar gazdaságot. Ezzel megszakadt az úgynevezett „aranykor” (Lentner, 2023), amely 2010 és 2019 között Magyarország elmúlt száz évének legsikeresebb évtizede volt. Hazánk az aranykor tíz éves periódusában érte el először és tartotta fenn tartósan egyszerre a növekedést és az egyensúlyt (MNB, 2021:7). Az új évtizedben jelentkező infláció egyaránt kihívás elé állította a monetáris, a fiskális és a versenypolitikáért felelős döntéshozókat. „A Magyar Nemzeti Bank elsődleges célja az árstabilitás elérése és fenntartása” (Jegybanktvény⁹ 3. § (1)). A 2017 és 2020 közötti időszakban az átlagos infláció kevés kivétellel a 3+/-1%-os toleranciasávban mozgott Magyarországon. Érzékelve az inflációs változásokat, a jegybank 2021 nyarán kamatemelési ciklusba kezdett, majd az alapkamatot 16 hónap alatt egészen 13%-ig emelte. A monetáris szigorítás mellett az MNB megkezdte a pandémia alatt alkalmazott válságkezelő eszközeinek kivezetését. Például lezárta az NHP Hajrá programját és mérsékelte az állampapír vásárlásokat (Matolcsy, 2022). 2022 szeptemberében valamelyest stabilizálódtak a piacok, az átlagos ipari termelői energiaár csökkenésnek indult, ráadásul más országok jegybankjai is leálltak a kamatemeléssel. Az MNB is lezárta történetének legnagyobb kamatemelési ciklusát, ugyanakkor kilátásba helyezte a monetáris kondíciók szigorításának folytatását. A likviditást szűkítette, emelte a kötelező tartalékrátát, növelte a monetáris transzmisszió hatékonyságát. Az MNB következetes kamatpolitikájával igyekezett segíteni 2023-ban az infláció letörését. A jegybank az energiainport ellentételezésére felajánlotta a devizatartalékot, amely szintén hozzájárult ahhoz, hogy a forint erősödő pályára álljon, amely olcsóbbá tette az importot is.

Az inflációs időszakban Magyarország Kormánya sem télenkedett, és számos intézkedést hozott a családok és a vállalkozások védelme érdekében. Az inflációellenes intézkedések kezdetben az élelmiszerár- és üzemanyagár-emelkedés megfékezését célozták. A kabinet 2021 őszén hatósági árstopot vezetett be egyes alapvető élelmiszerekre, szigorú fogyasztóvédelmi hatósági ellenőrzések mellett. Az árszabályozás a kristálycukorra, a BL 55-ös búzafinomlisztre, a finomított napraforgóétolajra, a házi sertéscombra, a csirkemellre, a csirkefar-hátra, a csirkehátra, a csirkefarra, a csirkeszárnyvégre, az ultramagas hőmérsékleten hőkezelt 2,8%-os zsírtartalmú tehéntejre vonatkozott úgy, hogy a felsorolt termékek ára nem lehetett magasabb a 2021. október 15. napi árnál. A hatósági árstoppal érintett alapvető élelmiszerek köre 2022 novemberében kiegészült a tyúktojással és az étkezési burgonyával (kivéve új burgonya és e termékek ára nem lehetett magasabb a 2022. szeptember 30-án alkalmazott napi árnál).

2021 novemberében bevezetésre került a benzinárstop a kiskereskedelmi árra, majd kiterjesztésre került a nagykereskedelmi árra is, mindkettő egészen 2022. december 6-ig maradt érvényben. 2021. decemberben kormányrendelet született a lakossági hitelek kamatrögzítéséről, mely hozzávetőleg félmillió családot érintett, és amelyet 2024. július 1-jéig meghosszabbított a kormány. Hasonlóan történt a diákhitel esetében is. A kis- és középvállalkozások kamatstopja 2024. április 1-jéig került meghosszabbításra. Az orosz-ukrán fegyveres konfliktus következtében drasztikusan megnövekedett energiahordozóárak miatt a kormány módosította a rezsicsökkentés szabályait úgy, hogy az átlagfogyasztásig továbbra is csökkentett árat kell fizetni a felhasználóknak, fölülte viszont a piaci árat számlázza ki a szolgáltató (az átlagfogyasztás mértéke gáz esetén 144 m³/hó, míg áram esetén 210 kWh/hó). A kormány az élelmiszerár-stopot többször meghosszabbította, egészen 2023. július 31-éig. A kiskereskedelmi egységek a hatósági árral érintett termékeken elszenvedett veszteségeiket más közkedvelt termékeken próbálták behozni. Ez láthatóan sikerült, amit néhány nagy forgalmú üzletlánc 2022. évről szóló beszámolója is alátámaszt.

A kormány 2023. február végén 20 intézkedésben foglalta össze inflációellenes lépéseit és deklarálta, hogy az inflációt év végére egyszámjegyre kívánja csökkenteni.⁸ 2023. május 1-jén bevezetésre kerültek az ország- és vármegye bérletek a közösségi közlekedésben, melyek jelenleg is jelentős kiadáscsökkentést tesznek lehetővé több százezer ingázónak (a teljes árú országbérletet 18 900 forintért vehetik meg az utazni vágyók, míg a diákoknak mindössze 1890 forintba kerül, a teljes árú vármegyebérlet ára 9 450 forint, amit a diákok 945 forintért vásárolhatnak meg).

A magas élelmiszer-infláció megfékezése érdekében a kabinet új inflációellenes eszköz bevezetéséről döntött, az úgynevezett kötelező akciókról, melyek 2023. június 1-jén léptek hatályba. Az akciós termékeket az élelmiszerboltok kötelesek heti rendszerességgel biztosítani 20 élelmiszercsoportban úgy, hogy legalább egy élelmiszert 15%-os engedménnyel kínáljanak. A kormány döntése alapján 2023. július 1-jén elindult az online Árfigyelő rendszer. A GVH élelmiszerágazatban lefolytatott gyorsított ágazati vizsgálatai és nemzetközi tapasztalatok alapján versenypártolási hatáskörömben eljárva kezdeményeztem az online árfigyelő adatbázis létrehozását még 2023 tavaszán. A javaslat célja az átláthatóság növelése és az áruházcsoportok közötti napi árverseny fokozása volt.

A GAZDASÁGI VERSENYHIVATAL FELLÉPÉSE AZ INFLÁCIÓ ELLEN

Történelmi háttér

A versenypolitika és az árszabályozás között történelmi kapcsolat van. Magyarországon az inflációs nyomások - árszabályozás hiányában - arra késztették a hatóságot, hogy foglalkozzon a versenyjogot és annak alkalmazását befolyásoló árakkal. Ennek előzménye egészen az 1980-as évek végéig - a modern magyar versenyjog megalkotásának kezdetéig - nyúlik vissza, amikor elvárás volt, hogy a verseny ésszerű szinten tartsa az árakat, miközben fokozatosan zajlott az árak liberalizációja szabadulva a tervgazdaság árszabályozása alól. Az első teljes értékű magyar versenyjogi törvényt¹⁰ egy szakértői csoport dolgozta ki az Országos Anyag- és Árhivatalban. A klasszikus versenyjogi eszköztáron túl az akkori szabályozás magában foglalta bizonyos termékek áremelésének előzetes bejelentési rendszerét, mely a domináns piaci szereplőkre terjedt ki, egyúttal megtiltotta az erőfölényben lévő vállalkozásoknak, hogy a termékek visszatartásával hiányt keletkeztessenek egy áremelés érdekében. Többé-kevésbé ugyanez a szakértői csoport párhuzamosan dolgozott az új ártörvényen¹¹ is, majd a két jogszabályt szinte egyidőben fogadták el és tették közzé. A Gazdasági Versenyhivatal az Országos Anyag- és Árhivatal szakembereinek és létesítményeinek részbeni átcsoportosításával jött létre 1991. január 1-jén. Ezt az időszakot magas és tartós infláció jellemezte Magyarországon: 1990-ben 28,9%, majd 1991-ben 35% volt az infláció. Akkoriban a GVH-hoz néhány ágazatot érintően viszonylag sok panasz érkezett a túlzó árazásról. Ilyen volt például a helyi kábeltelevíziós szolgáltatások piaca. A 2000-es és 2010-es évek nagy részében az infláció lényegesen alacsonyabb volt, azonban jelentős áremelkedés esetén sokan arra számítottak, hogy a GVH kivizsgálja a túlzó árazásra utaló gyanús eseteket. A legutóbbi jelentős túlzó áras ügy tíz évvel ezelőtt zárult,¹² mely magában foglalta a domináns üzemanyag-termelő, nagykereskedő és kiskereskedő MOL Nyrt. árképzési gyakorlatának vizsgálatát Magyarországon. A versenyhatóság szakemberei ebben a vizsgálatban nem csupán a vállalat árképzését vették górcső alá, hanem foglalkoztak az árprés kárelmélettel és az aszimmetrikus ártranszmisszió felmerülésének gyanújával is. A versenyfelügyeleti eljárás végül a MOL kötelezettségvállalásával zárult, biztosítva azt, hogy a nagykereskedelmi üzemanyagárak kövessék a nemzetközi referenciaértéket a következő öt évben. A GVH sikeresen szólalt fel a taxisofőrök követelése ellen 2005-ben, akik rögzített minimum árakat szerettek volna bevezettetni Budapesten olyan időszakokban, amikor jellemzően magasak voltak a benzinárak. A nemzeti versenyhatóság érvelt továbbá az árszabályozás megszüntetése érdekében a telefonos szállodai foglalások esetén, igaz sikertelenül. Míg a GVH általában a dereguláció mellett foglalt állást, néha javasolt árszabályozást vagy a törvényen alapuló monopóliumok meglévő árszabályozásának szigorítását, illetve bizonyos esetekben piacnyitást, mint első legjobb megoldást. A versenyhivatal a 2000-es évek közepén felvetette a kábeltelevíziós árak szabályozásának lehetőségét is, mivel akkoriban záporoztak a panaszok a helyi természetes monopóliumok túlzó árazásával kapcsolatban.

Az infláció elleni fellépés lehetőségeinek jogi háttere

A Gazdasági Versenyhivatal országos illetékességgel rendelkező autonóm – a kormánytól független – államigazgatási szerv, amely évente beszámol az Országgyűlés Gazdasági bizottságának a hatóság tevékenységéről és a versenytörvény alkalmazása során szerzett tapasztalatai alapján arról, hogy a gazdasági verseny tisztasága és szabadsága miként érvényesül. A tisztességes gazdasági verseny védelme Magyarország Alaptörvényében került lefektetésre. Az M) cikk (2) bekezdése kimondja, hogy „Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.” (Alaptörvény, 2011). A tisztességes gazdasági verseny alkotmányos szerepét Tóth András vezette le és foglalta össze (Tóth, 2016:86-89), mely szerint ugyan a „tisztességes gazdasági verseny feltételeinek biztosítása nem alapjog, így nem teremt alanyi jogot”, azonban „az Alkotmánybíróság gyakorlatában a tisztességes verseny államcélból alkotmányos alapelv lett”. Az Alkotmánybíróság határozata¹³ szerint az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdése második mondatából az államnak alkotmányos kötelezettsége keletkezik, mely kiterjed a kartellek tilalmazására, az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben fellépő intézményrendszer létrehozására és fenntartására, továbbá a fogyasztók jogait biztosító jogszabályok megalkotására. A tisztességes gazdasági verseny tehát alkotmányos alapelv, amely a piacgazdaság olyan feltétele, amelynek meglétét és működését biztosítani az államnak is feladata. Ez olyan alapvető közérdek, amely a gazdasági hatékonyságot szolgáló piaci verseny fenntartásához fűződik, továbbá az üzleti tisztesség követelményeit betartó vállalkozások és fogyasztók érdeke is egyaránt ezt követeli meg.

A GVH a versenyfelügyeleti eljárásai során a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tpvt.¹⁴) és a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.¹⁵) eljárási szabályait alkalmazza az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (Ákr.¹⁶) keretei között, figyelemmel az Európai Unió szabályokra. Magyarország európai uniós csatlakozásával a GVH is tagja lett az Európai Bizottság Versenyjogi Főigazgatóságából és a tagállami versenyhatóságokból álló Európai Versenyhálózatnak (ECN¹⁷), s így bekerült az uniós versenyjog alkalmazói közé. Nem ritka, hogy a magyar versenyhatóság kettős jogalapon jár el, azaz a Tpvt. mellett az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (EUMSZ¹⁸) 101. és 102. cikkeit is alkalmazza.

A jogi szabályozásból is levezethető, hogy a gazdasági verseny tisztaságának és szabadságának biztosítása és a verseny védelme során a GVH-nak van lehetősége az infláció ellen is fellépni. Erre lehetőséget ad a Tpvt. 43/D. § (1) bekezdés, amely felhatalmazza a GVH-t, hogy amennyiben az ármozgások vagy más piaci körülmények arra utalnak, hogy az adott ágazathoz tartozó valamely piacon a verseny torzul vagy korlátozódik, a piaci folyamatok feltárása és értékelése céljából végzéssel ágazati vizsgálatot indíthat. Márpedig előfordulhat, hogy infláció esetén valamely piacon a verseny korlátozódik. Tehát a GVH-nak ilyen helyzetekben van lehetősége megvizsgálni és elemezni egy ágazatot, jelentést készíteni, majd versenypártolási javaslatokat megfogalmazni a fogyasztók, a piaci szereplők és a jogalkotó számára. Mindezt természetesen az átláthatóság jegyében. A GVH a munkája során folyamatosan tájékoztatja a közvéleményt,¹⁹ minden olyan információról, amely a hatályos jogszabályok szerint megengedett. A proaktív kommunikációnak ugyanis olyan ereje van, amely a versenypolitikában is alakíthatja a várakozásokat.

Gyorsított ágazati vizsgálatok a piaci zavarok feltárására

A versenyfelügyeleti eljárások mellett a Gazdasági Versenyhivatal az elmúlt években kiemelten foglalkozott különböző piacelemzésekkel és ágazati vizsgálatokkal. A két piacfeltáró vizsgálat között a leglényegesebb különbség, hogy a piacelemzés önkéntes, míg az ágazati vizsgálat kötelező adatszolgáltatáson alapul. Az utóbbi vizsgálatban egy adott ágazatot akkor vesz górcső alá a hatóság, ha úgy érzi, hogy abban olyan problémák jelentek meg, amelyek a versenyre, és így a fogyasztói jólétre is hátrányos hatást fejthetnek ki. A hagyományos ágazati vizsgálatok több évet is igénybe vehetnek, azonban Magyarországon létezik a vizsgálatnak egy gyorsabb változata, a gyorsított ágazati vizsgálat.

Ugyan a GVH nem árthatóság, de már 2020-ban is azt kutatta, hogy Magyarországon egyes ágazatokban mi az oka a kiugró áremelkedéseknek és miképpen tudna gyorsabban fellépni válsághelyzetekben. Érzékelve az építőipari alapanyagok drasztikus áremelkedését, a nemzeti versenyhatóság gyorsvizsgálatokat indított az ágazatban. Az építőipar a pandémia alatt sem állt le, azonban komoly alapanyag-áremelkedések indultak el. A segítség gyorsan érkezett a jogalkotó részéről, mivel a magyar versenyhatóság a meglévőkhöz képest hatékonyabb eszközt kapott a gyorsított ágazati vizsgálatok lehetőségével.

A pandémia idején, 2021 júliusában elfogadott speciális szabályok²⁰ értelmében a GVH jogosulttá vált, hogy szűkebb határidőkkel és hatékonyabb módon végezze el az ágazati vizsgálatot. Az Európában is egyedülálló új eszköz - gyorsaságánál fogva - hasznosnak bizonyult az infláció elleni küzdelemben és bevethető volt az élelmiszer-infláció vizsgálatok is. Gyorsított ágazati vizsgálat esetén is érvényes és alkalmazható a Tpv. 43/D. § (1) bekezdése. Ha valamely ágazat sajátosságai, egyedi jellemzőinek összessége vagy szerkezeti struktúrája alapján megalapozottan feltehető, hogy az ágazathoz tartozó valamely piacon a verseny torzul vagy korlátozódik, és ezen piaci problémák feltárása és kezelése érdekében sürgős beavatkozás indokolt, akkor a piaci folyamatok feltárása és értékelése céljából végzéssel gyorsított ágazati vizsgálatot indíthat a versenyhivatal. A gyorsított ágazati vizsgálatot elrendelő végzés – amelyet hirdetményi úton kell közölni – indokolásában meg kell jelölni, hogy mely piaci jellemzőkre tekintettel szükséges a vizsgálat megindítása. A gyorsított ágazati vizsgálat célja, hogy információkat gyűjtsön, és elemezze a versenyfeltételeket egy adott piacon. Az új szabályozás szerint a gyorsított ágazati vizsgálat kezdeményezése két feltétel teljesülése esetén lehet indokolt:

1. egyrészt észszerűen vélelmezni kell azt, hogy egy adott piacon a verseny torzult vagy korlátozott,
2. másrészt – és ez végképp új elem a szabályozásban – sürgősen azonosítani és kezelni kell ezeket a piaci problémákat.

A gyorsított ágazati vizsgálatot a GVH hivatalból indítja, nem egyes cégek ellen irányul, hanem a piaci problémák beazonosítására. Az eljárás egy olyan új információgyűjtő eszköz, amely lehetővé teszi a GVH számára, hogy rövid idő alatt nagy mennyiségű adatot szerezzen be – akár helyszíni rajtaütéssel –, ezáltal lehetővé téve a potenciális versenyproblémák feltárását a fogyasztók jóléte szempontjából alapvető piacokon. A megerősített tényfeltárási hatásköröket, például az eljárási bírságokat és az előre be nem jelentett helyszíni ellenőrzéseket megfelelően kell alkalmazni. A bíróság akkor engedélyezi a helyszíni kutatást, ha a GVH megalapozottan feltételezi, hogy a megkeresés helyén a vizsgálat céljára és tárgyára vonatkozó bizonyítékok fellelhetők.

A hagyományos ágazati vizsgálatra irányadó általános szabályokhoz képest a gyorsított ágazati vizsgálatban szűkebb határidők állnak rendelkezésre, valamint a tényfeltáró hatáskörök tekintetében is különbözik. A hagyományos ágazati vizsgálati jelentés határidejét a magyar versenytörvény nem határozza meg (ésszerű határidőn belül kell elkészíteni), ezek tapasztalataink szerint általában két-három évig is eltartanak. Ezzel szemben a gyorsított ágazati vizsgálat elrendelésétől számított egy hónapon belül - melyet két alkalommal, alkalmanként legfeljebb egy-egy hónappal meghosszabbíthat a hatóság elnöke - jelentéstervezetnek kell készülnie az eljárás eredményéről. A jelentés elfogadása előtt az érintett ágazatban működő vállalkozásoknak lehetőséget kell biztosítani véleményük írásbeli ismertetésére úgy, hogy legalább nyolc nap álljon rendelkezésükre álláspontjuk kifejtésére, melyet nyilvánosan közzé is kell tenni, ha ezt kimondottan kérik. Közmeghallgatásnak van helye abban az esetben, ha az érintett ágazatban működő társaságok nem azonosíthatók egyértelműen, vagy, ha az ilyen társaságokkal való egyedi kapcsolatfelvétel az érintett társaságok nagy száma miatt indokolatlan nehézséggel járna, és a hatóság szükségesnek tartja a jelentéstervezettel kapcsolatos egyéb érdekelt felek álláspontjainak megismerését. Jogszértés megállapítása esetén a GVH versenyfelügyeleti eljárást is indíthat. Ha a piaci torzulás versenyfelügyeleti eljárás útján részben vagy egészben nem orvosolható, a GVH tájékoztathatja a jogalkotót (az Országgyűlés illetékes bizottságát, az illetékes minisztert vagy hatóságot) a torzulásról, jogszabály módosításokat kezdeményezhet vagy nem kötelező erejű ajánlásokat tehet közzé a piaci szereplők számára a tisztességes és hatékony verseny előmozdítása érdekében. A magyar versenyhatóság azonnal élt az új hatáskörével, és 2021 nyarán megindította első gyorsított ágazati vizsgálatát. Az új jogintézmény olyan jól bevált, hogy a jogalkotó úgy döntött, hogy véglegesen megtartja és beépíti a magyar versenytörvénybe²¹.

Érdeemes kitérni még néhány gondolat erejéig az ágazati vizsgálatok és a gyorsított ágazati vizsgálatok tartalmi különbségeire. A klasszikus ágazati vizsgálatokban a GVH szakemberei mélyen megvizsgálják az ágazatot, részletesen feltárják annak struktúráját, a szereplők közötti kapcsolatrendszerét, és magának az iparágaknak a működését. Ez természetesen rendkívül időigényes, rengeteg adatot kell begyűjteni és kielemezni, így egy-másfél évig, de akár tovább is eltarthat. Ezzel szemben a gyorsított ágazati vizsgálatban nem egy teljes gazdasági ágazatot vizsgálnak a munkatársak, hanem kifejezetten célirányosan dolgoznak: csak releváns cégeket keresnek meg, kevesebb, de jobban célzott kérdést intéznek az adatszolgáltatásra kötelezettekhez, és így folytatják le az eljárást. A gyorsított ágazati vizsgálatok ennél fogva lényegesen rövidebbek még úgy is, ha indokolt esetben határidőt kell hosszabbítani. A jelentéstervezet legfeljebb három hónap alatt mindenképpen készül, így ezzel az eszközzel a GVH égető piaci problémákra tud fókuszálni és gyorsan reagálni.

Az új jogintézmény 2021. júliusi bevezetése óta 2023 végéig a GVH összesen nyolc gyorsított ágazati vizsgálatot folytatott le:²² hármát az építőanyagok (kerámia-falazóelemek, fa építőanyagok, hőszigetelő anyagok), kettőt az egészségügy (Covid-19 antigén gyorsesztek, Covid-19 antitest gyorsesztek), kettőt az élelmiszerek (tej és tejtermékek, tartós élelmiszerek) és egyet az online szálláshelyfoglalás és a szálláshely-szolgáltatás piacán. Valamennyi vizsgálatnak volt köze az áremelkedésekhez és az árképzéshez.

A nemzeti versenyhatóság 2021-ben az elszálló építőipari árak mögötti okokra volt kíváncsi, és arra, hogy milyen gazdasági motivációk vannak e folyamatok mögött, mennyire kitettek ezek a piacok az alapanyagoknak. Legfontosabb megállapításaink voltak, hogy a hazai alapanyagbázisra és gyártókapacitásokra építkező termékek (pl. téglá) áremelkedése lényegesebb alacsonyabb volt, mint az importált termékeké, tehát az importkitettség csökkentése érdekében javasolt hazahozni az ellátási láncok túlnyomó részét, így a kitermelést, a feldolgozást, a gyártást, a forgalmazást és az értékesítést. A kevés szereplős értékláncokban növelni kell a kapacitásokat, továbbá szükséges a gazdaság további fehéritése. Akkoriban az építési ágazat egy része szürke zónában működött, így az állam még mindig sok adóbevételtől esett el.

A hatósághoz beérkezett jelzések alapján a Covid-19 gyorstesztek piacán egyrészt regionális és európai szinten is kiemelkedő árak voltak jellemzőek hazánkban, emellett pedig megtévesztő reklámozási gyakorlatok terjedtek el. A vizsgálatok lezárása után a GVH javasolta a jogalkotó számára az önellenőrzésre szánt antigén gyorstesztek kiskereskedelmi láncok áruházaiiban, drogériákban és benzinkutaknál történő értékesítésének engedélyezését. Javasoltuk továbbá a piaci szereplők számára, hogy törekedjenek a rövidebb értékláncok kialakítására, a vertikum szintjeinek csökkentésére, lehetőség szerint közvetlenül a hazai importőröktől vásárolják meg a termékeket. A külföldi gyártóktól való közvetlen beszerzést - mint opciót - elsősorban a hazai gyógyszer-nagykereskedőknek ajánlottuk. A modellszámítások és a patikaláncok napilapokban közölt nyilatkozatai szerint 50%-kal csökkent a Covid-19 antigén gyorstesztek ára, miután a kormány átmenetileg lehetővé tette a patikán kívüli forgalmazásukat. Előzetes számításaink szerint a fogyasztók több milliárd forintot spóroltak meg a gyorstesztek vásárlásakor e piacnyitásnak köszönhetően. Attól függően, hogy az említett árcsökkenés mekkora hányadát tulajdonítjuk a piacnyitásnak, és mekkora értékesítési volumennel számolunk, óvatos becsléssel is legalább 2-4 milliárd forintos fogyasztói megtakarítás adódik 2023-as értékben kifejezve, a szabadabb értékesítés 2022 februári kezdetétől 2023 nyári lezárultáig. Az anyagi haszon mellett a tesztek hozzáférhetősége is javult, segítve a járvány elleni védekezést. Mindez mutatja a verseny erejét és hasznát, egyben azt, hogy a GVH beavatkozásai és javaslatai érdemi fogyasztói előnyökkel járhatnak, amelyek az árak csökkentésén keresztül az inflációt is csökkenthetik.

Az élelmiszeriparban a tej- és tejtermékek, valamint a tartós élelmiszerek piacán végzett gyorsított ágazati vizsgálatokat később részletesebben bemutatom.

A tanulmány írásakor legutolsó, 2023 őszén végzett gyorsított ágazati vizsgálat az online-szálláshelyfoglalási piachoz kötődik, mely során a GVH vizsgálói azt elemezték, hogy torzul-e a verseny a piacon. A vizsgálatot egyrészt a jelentős számú beérkezett panasz kapcsán indította meg a versenyhatóság, amelyet az is erősített, hogy már a panaszok előtt is több versenyfelügyeleti eljárást kellett lefolytatni a szektorban. Az eljárás annyiban kapcsolódott az árak alakulásához, hogy a GVH szakemberei foglalkoztak az úgynevezett árparitásos klauzulákkal. Ezek lényege, hogy a szálláshely számára korlátozza árazási szabadságát, és kiköti, hogy az adott szálláshely-közvetítő platformon megadott szobaárnál kedvezőbb árat nem adhat saját felületein (szűk árparitás) vagy

semmilyen más felületen (tág árparitás) sem. A vizsgálati jelentésben a versenyhatóság javasolta a törvényhozónak, hogy a szálláshely-közvetítés hazai piacán jelen lévő piaci szereplők számára jogszabályban tiltsa meg mind a tág, mind a szűk árparitásos klauzulák alkalmazását. Javasoltuk továbbá a jelentősebb online szálláshely-közvetítők által alkalmazott Általános Szerződési Feltételek (ÁSZF-ek) és az azokhoz kapcsolódó üzleti gyakorlatok kereteinek szabályozását, a szállásadók és a közvetítők közötti egyenlőbb szerződéses feltételek érdekében. Az Országgyűlés Gazdasági Bizottsága már néhány nappal a jelentéstervezet nyilvánosságra hozatala után megtárgyalta a GVH megállapításait és javaslatait, a jogszabályok módosítása 2024-ben a parlament elé kerül.

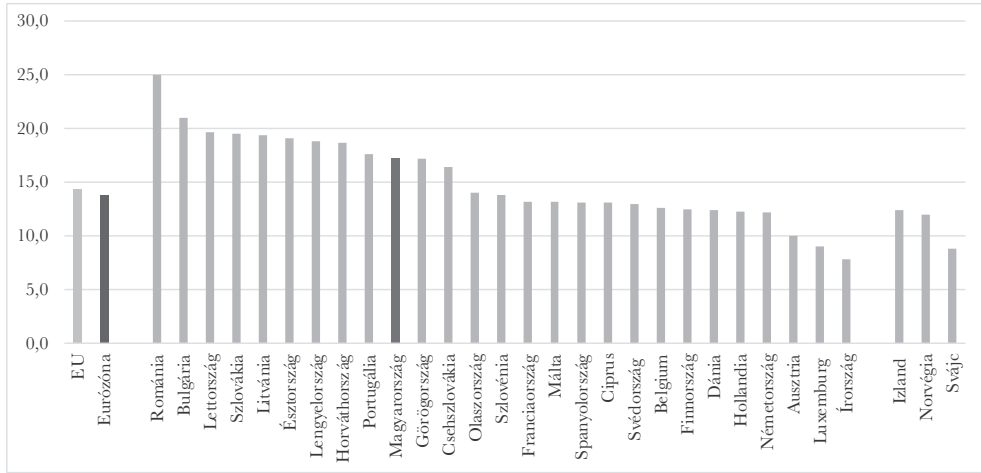
Összegezve jól látszik, hogy a gyorsított ágazati vizsgálatok lehetőségével a GVH olyan hatékony eszközt kapott, amelynek segítségével szabályozott módon, gyorsan adatokhoz jut, elemez, majd javaslatokat fogalmaz meg.

A GVH figyelmét felkeltették a magas élelmiszerárak

A GVH jogállásából következik, hogy már önmagában a hagyományos versenyfelügyeleti eljárásaival is hozzá tud járulni a verseny növeléséhez és ezáltal az infláció csökkentéséhez, melynek makrogazdasági hatása számszerűsíthető. A tiltott együttműködések sikeres leleplezése, a kartellek tilalmazása, az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben történő fellépés, az árrögzítések felszámolása, a túlzó árazás megakadályozása, a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok bizonyítása vagy a versenyt korlátozó összefonódások tiltása visszatartó erejüknél fogva az élelmiszeripari ágazatban is hatással vannak a gazdaság szereplőire, elősegíthetik a verseny érvényesülését és versenyzőbb árakhoz vezethetnek. Bár ezek az eljárások nem mindegyike kapcsolódik az árak kordában tartásához, közös bennük, hogy a verseny helyreállításán keresztül a fogyasztói jólét fenntartására hivatottak. A versenyfelügyeleti eljárások és a kiterjedt piacelemzések bonyolultságuktól és jogi természetüknél fogva azonban több évet is igénybe vehetnek, ezért jogosan merül fel a kérdés, hogy miképpen tud fellépni gyorsabban úgy a nemzeti versenyhatóság, hogy az a verseny fokozásán keresztül jó hatással legyen az árak alakulására is. A gyorsabb fellépés feltétele a gazdasági folyamatok naprakész ismerete, a piaci információk megszerzésének képessége, az elemzési kapacitás készenlétben tartása és a hatóság éber jelenléne folyamatos sugallata, egyfajta jó értelemben vett presszió a piaci szereplők irányába.

A magas élelmiszer-infláció 2022-ben a GVH figyelmét is felkeltette. A napi bevásárlások során tapasztalt drasztikus áremelések és megnövekedett vásárlói panaszok a versenyhatósághoz is bejelentésre kerültek. A magas élelmiszerárak érzékenyen érintették a lakosságot, hiszen Magyarországon a háztartások az összes kiadásuk több, mint 17%-át élelmiszerre, valamint nem alkoholos italokra költik, mely arány meghaladja az Európai Unió és az Eurozóna átlagát is (3. ábra²²).

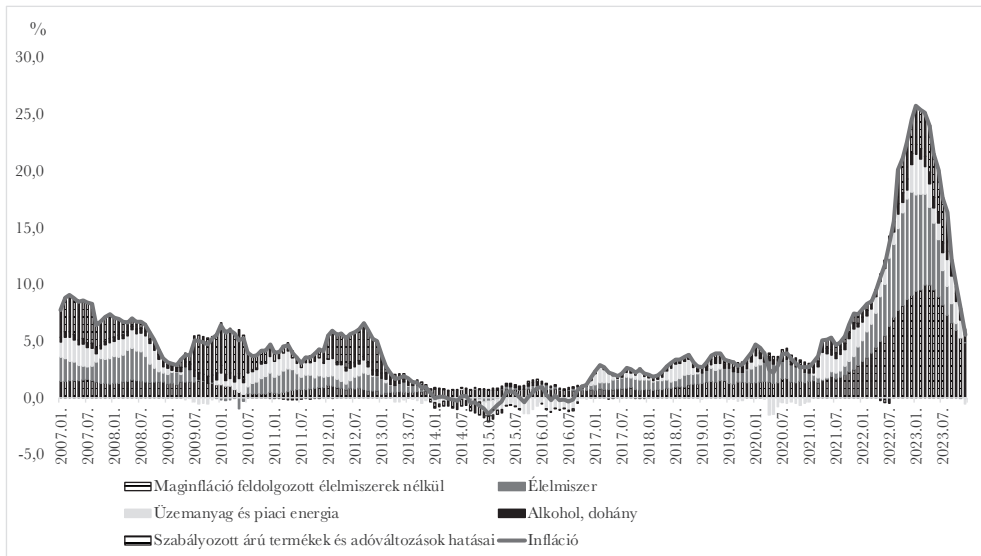
3. ábra: Az élelmiszerve és nem alkoholos italokra költött összegek aránya az EU és Eurozóna országában (%)

Forrás: Eurostat (2023b), 2023. február 1., saját szerkesztés

Ráadásul, ha szemügyre vesszük, hogy mely termékcsoportok milyen mértékben járultak hozzá az inflációhoz (4. ábra), akkor látható, hogy 2021 végétől kezdődően az élelmiszerek áremelkedése – más tényezők mellett – nagyon jelentős mértékben járult hozzá a pénzügyi inflációhoz (MNB, 2023b:5).

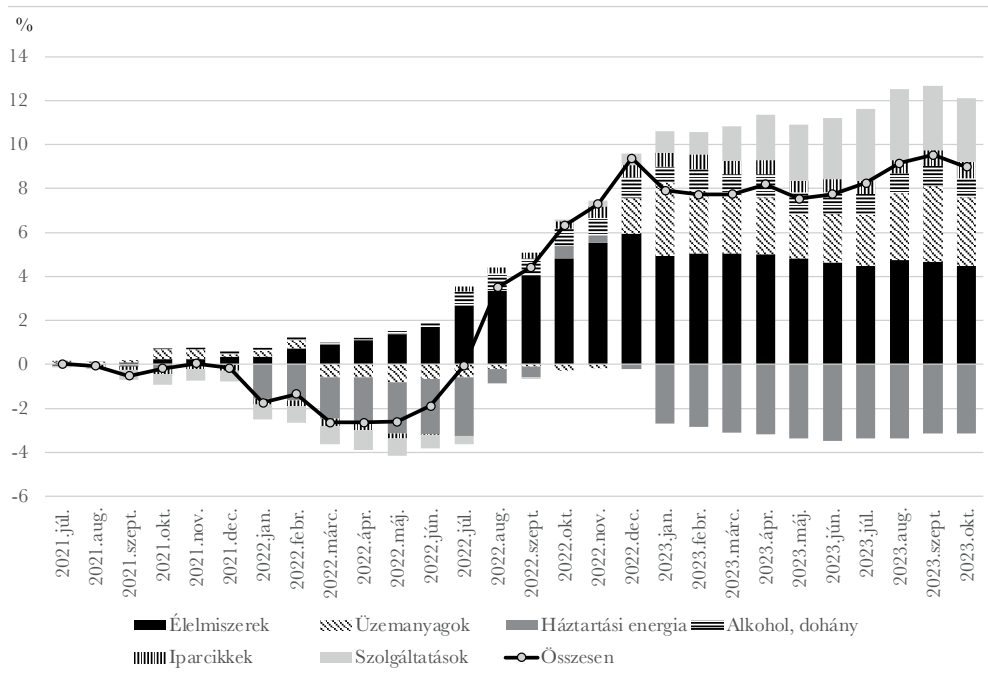
4. ábra: Az infláció felbontása (éves változás)

Forrás: Gyorselemzés az infláció alakulásáról, 2023. november, (MNB, 2023b:5)

Az élelmiszerek a KSH termékbesorolása alapján a teljes fogyasztói kosár közel 29 százalékat adják, így e termékek áralakulása érdemben befolyásolta a hazai inflációs folyamatokat. Az élelmiszerinfláció régiós összevetésben is magasnak bizonyult, és hozzájárult a környékbeli országokhoz képesti magasabb inflációs környezet kialakulásához (MNB, 2023c:55). A 2021. június és 2022. december közötti időszakban kialakult hazai árszínvonal-emelkedés visegrádi országokkal szembeni többletének mintegy kétharmadát az élelmiszerek okozták (5. ábra).

5. ábra: A hazai árszínvonal-emelkedés visegrádi országokkal szembeni többletének dekompozíciója (%)

Forrás: Inflációs jelentés, 2023. december, (MNB, 2023c:55)

A fentiek tekintetében hasznos döntésnek bizonyult, hogy a versenyhivatal vizsgálódásai fókuszába az élelmiszeripari értékláncot helyezte.

Vizsgálatok a tej- és tejtermékek, valamint a tartós élelmiszerek piacain

A drasztikus ütemben növekvő élelmiszer-infláció miatt a GVH szakemberei 2022 utolsó negyedében piaci konzultációba kezdtek az élelmiszeripar szereplőivel, többek között a Péksövetséggel és az Agrárközgazdasági Intézettel, majd 2023 januárjában külön elemzői csoportot²⁴ hoztunk létre az áremelkedés versenyjogot érintő okainak feltárására. Ezt követően 2023 elején – az infláció tetőzése idején – két gyorsított ágazati vizsgálatot indítottunk a tej és tejtermékek,²⁵ illetve a tartós élelmiszerek²⁶ hazai piacain. A választás azért esett a két élelmiszeripari területre, mert felmerült a gyanú, hogy a kiskereskedők megpróbálják a

hatósági árral érintett termékeken elszenvedett veszteségeiket kompenzálni a tej, tejtermékek, fagyasztott és konzerv élelmiszerek árait megemelve. A két élelmiszeripari gyorsított ágazati vizsgálat alapján több javaslattal is éltünk a piaci szereplők, a Kormány és a törvényhozás felé.

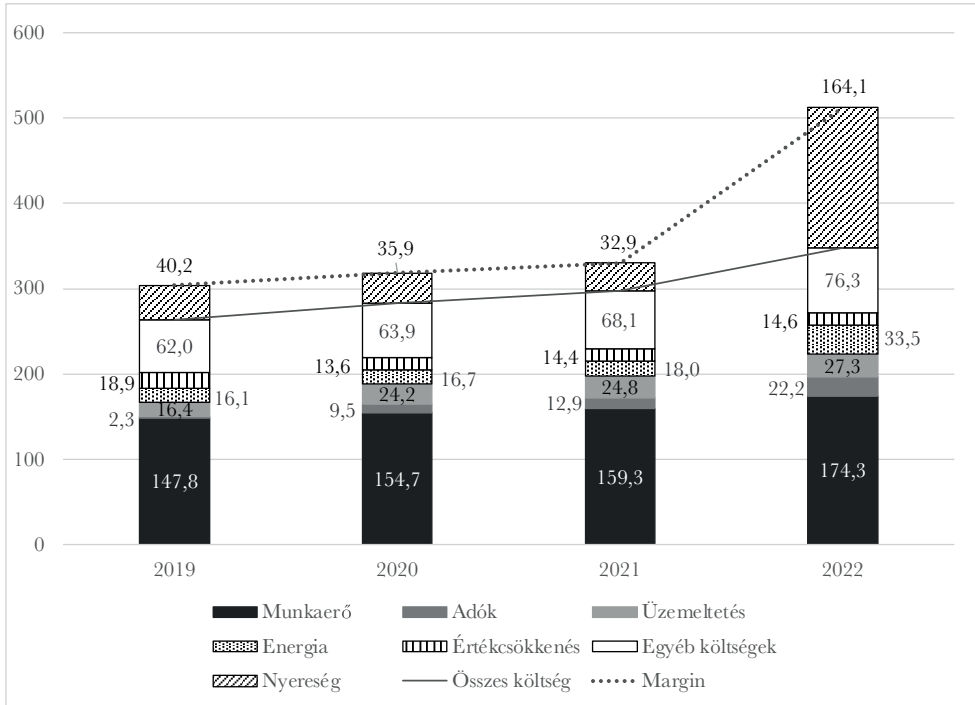
A tej és tejtermékek esetében javasoltuk a nyerstej alapárprognózisának felülvizsgálatát, mely nyomán 2023 májusában a Tej Szakmaközi Szervezet és Terméktanács meg is kezdte a revíziót, egyúttal a régi módszertan szerint számított alapárprognózis közzétételét felfüggesztette. Szakmai konzultációs segítséget ajánlottunk az árstoppal kapcsolatos jövőbeni jogalkotói megfontolásokhoz, annak versenytorzító hatásaira figyelemmel. Javasoltuk továbbá a növényi italok és szójagurtek fogyasztóinak kedvezőbb helyzetbe hozását olyan kereskedelempolitikai eszközzel, mint az árképzés átalakítása. Szorgalmaztuk a fenntartható csomagolásokra való áttérést. Elköteleződésünket fejeztük ki, hogy a kereskedelmi szektorra a fokozottabb verseny és a csökkenő árak érdekében a továbbiakban is kiemelt figyelmet fordítunk. A tej és tejtermékek magyarországi piacán lefolytatott gyorsított ágazati vizsgálat közben (2023 márciusában) vettem fel egy online árfigyelő rendszer ötletét a Gazdaságfejlesztési Minisztérium (GFM) számára.²⁷

A tartós élelmiszerek piacának vizsgálata után a növekvő élelmiszeripari importhányadra tekintettel a GVH javasolta a zöldségek és gyümölcsök hazai termelésének ösztönzését a korszerű és fenntartható öntözőrendszerek telepítésének intenzívebb támogatásával. Javasoltuk a piaci szereplők energiahatékonyaságot növelő beruházásainak további dotációját, a megújuló energiaforrások használatának bővítését, és a precíziós mezőgazdasági szakképzés bővítését, piaci igényekhez való igazítását. Üdvözlünk a termelői összefogás további mélyítését és kiterjesztését, valamint ebben az esetben is szorgalmaztuk a fenntartható csomagolás széleskörűbb használatát, és a tejjachoz hasonlóan szintén kilátásba helyeztük a hatóság fokozottabb figyelmét és presszióját.

Mindkét vizsgált ágazat esetében bebizonyosodott, hogy a fogyasztói árakat jelentősen befolyásolják a kiskereskedők átvételi árai, amely arányaiban kiteszi az áfával növelt fogyasztói ár 50-75%-át, tehát sok múlik a termelőkön és feldolgozókon. Ha a kereskedők hatékonyan versenyeznek, és folyamatosan keresik a kedvezőbb beszerzési árú termékeket, akkor az a teljes ellátási láncban növekvő versenyt és árcsökkenést indíthat el. Magától senki nem a kar versenyezni, hacsak nincs rákényszerítve. A GVH elemzései alátámasztották, hogy a kiskereskedelmi bruttó árrésbe épített nyereséghányadot egyes termékek esetén jelentősen megnövelték, azaz a vállalkozások egy része a verseny fokozásában helyett inkább a könnyen megszerezhető nyereséget választotta kihasználva, hogy egyes termékek iránt az árak jelentős emelkedése ellenére sem csökkent érdemben a kereslet.

Egyes kiskereskedők a hatósági áras élelmiszereken elszenvedett veszteségeiket más, a fogyasztók által kedvelt élelmiszerekre terítették szét. Ez is hajthatta a kiugró mértékű élelmiszer-inflációt. Találtunk olyan termékeket, ahol a kiskereskedelmi bruttó árrés nominálisan jelentősen növekedett, az összetételét megvizsgálva pedig az látható, hogy az árrésbe épített átlagos nyereség aránya 2021-ről 2022-re többszöröződött. Például szembetűnő a 20%-os tejföl árrésében a megötszörözött nyereség (6. ábra), de említhetnénk a 2,8%-os ESL tejet, a félzsíros túrót, a trappista sajtot vagy a natúr joghurtot is (GVH, 2023b:50-60).

6. ábra: A 20%-os tejfől bruttó árérének felbontása (Ft/kg)

Forrás: Vállalati adatszolgáltatások alapján GVH számítás, saját szerkesztés

Nem véletlen, hogy néhány döntéshozó profit hajtotta élelmiszerár-emelkedésről és profit hajtotta inflációról beszélt. Sejtésüket részben alátámasztotta, hogy voltak olyan cégek, akik – 2019 és 2021 között részesei voltak az élelmiszereken és napi fogyasztási cikkeken összesen elért 100 milliárd forint aggregált nyereségnek (GVH, 2023b:65) – a 2022-es válságos évet inflációt meghaladó árbevétel növekedéssel és nyereséggel zárták. Ez ráadásul az ellátási lánc alacsonyabb szintjein lévő szereplők egy részére is igaz volt. Ez könnyen ellenőrizhető a 2022. évi beszámolók alapján. Hasonló jelenségeket tapasztaltunk a tartós élelmiszerek vizsgálata során a morzsolt csemegekukorica, a gyorsfagyasztott zöldborsó, a fagyasztott zöldségkeverék, a kapos gyorsfagyasztott gyalult tök, a fagyasztott gyümölcskeverék, a gyorsfagyasztott félkész hasáburgonya vagy a sűrített paradicsom esetén (GVH, 2023b:50-60). A 2022. évi üzleti beszámolók alapján látható, hogy az élelmiszer-infláció közepette nem csak egyes kiskereskedelmi láncok kerestek jól. Volt egy-két kiemelkedően jó eredmény többek között az étolaj előállítás, a húsfeldolgozás, a tejtermelés, a sörgyártás és a tisztítószer gyártása területén is, akik jellemzően a kiskereskedelem beszállítói.

Online Árfigyelő rendszer élelmiszerekre

Az elszálló élelmiszerárak következtében elindított tej és tejtermékek magyarországi piacon lefolytatott gyorsított ágazati vizsgálat közben merült fel, hogy érdemes lenne egy olyan piaci eszközzel is fellépni, amely a verseny fokozásán keresztül csökkenti a termékek árait. Kézenfekvő volt, hogy koncentráljunk az értéklánc végére, azaz a kiskereskedelemre, hiszen ott találkoznak a vásárlók a termékek bruttó fogyasztói árával. A nemzetközi példák és működő gyakorlatok részletes feltérképezése után így merült fel egy online árfigyelő adatbázis létrehozása külföldi hasonló példák alapján. A Kormány támogatta a versenypártolási és az inflációt csökkentő javaslatot, majd a mielőbbi megvalósítás érdekében a Gazdasági Versenyhivatal az akkori Gazdaságfejlesztési Minisztériummal rövid időn belül közös munkacsoportot létrehozásáról döntött az online Árfigyelő rendszer²⁸ kifejlesztésére.

2023 márciusában megalakult az Árfigyelő Munkacsoport, melyben a GVH és a Gazdaságfejlesztési Minisztérium (GFM) munkatársai mellett a Kabinetiroda, a Digitális Kormányzati Ügynökség, az IdomSoft Zrt. (Fejlesztő), az Igazságügyi Minisztérium, a Fogyasztóvédelmi Hatóság, az Agrárminisztérium és a KSH szakemberei is helyet kaptak. A felsorolásból is látható, hogy az online Árfigyelő rendszer létrehozásának és működtetésének fogyasztóvédelmi aspektusai is voltak azon túl, hogy a rendszer segítségével növekvő ártranszparencia, a fogyasztói árak összehasonlíthatósága és ezáltal a fogyasztók csökkenő keresési költségei fokozhatják a versenyt, ami hosszú távon is mérséklő hatással lehet az árakra, továbbá hozzájárulhat az infláció letöréséhez, illetve erősítheti a vásárlói tudatosságot. Az Árfigyelő Munkacsoport hatékonyságának köszönhetően rövid időn belül (2023. május 8-án) megszületett a rendszer végleges jogi szabályozása az árfigyelő rendszer létrehozásáról és működéséről szóló 163/2023. (V.8.) Korm. rendelet²⁹ kihirdetésével. A rendelet 3. §-a értelmében a GVH a gazdasági hatékonyságot és a társadalmi felemelkedést szolgáló piaci verseny ösztönzése, a Tpv. 11. és 21. §-a, valamint az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. és 102. cikke szerinti tilalmakba ütköző magatartások feltárásának elősegítése, valamint a fogyasztók védelme érdekében a fogyasztóknak megvételre kínált egyes termékek napi áráról nyilvános árfigyelő rendszert működtet.

Az árfigyelő rendszerbe tartozó termékkategóriákról és termékekről a gazdaságfejlesztési miniszter külön rendeletben dönt³⁰ az Agrárminisztérium szakmai közreműködésével és egyetértésével, míg az ellenőrzésében a fogyasztóvédelmi hatóság és annak szakmai irányítójaként az Igazságügyi Minisztérium tölti be a kulcsszerepet. Az informatikai tervezés és szoftverfejlesztés után a Fejlesztő bő másfél hónap alatt kifejlesztette a <https://arfigyelo.gvh.hu> címen elérhető online Árfigyelő honlapot (7. ábra), amelyet a fogyasztók 2023. július 1-jétől ingyenesen használhatnak, és amelynek működtetője a Gazdasági Versenyhivatal. Az adatbázis kezdetben hat kiskereskedelmi lánc mintegy 1200 boltjának mintegy 1170 termékének napi árait tartalmazta 62 termékcsoportban.

A rendszerhez bármelyik hazai kiskereskedő szabadon csatlakozhat. Az igazi novum az online Árfigyelőben az, hogy korábban nem létezett Magyarországon olyan élelmiszerár összehasonlító oldal, amely a kereskedők kötelező napi adatszolgáltatásán alapult, illetve, amely fizikai boltok árait is tartalmazta. A megoldás folyamatosan fokozható napi gyakoriságú árversenyre ösztönöz. Az online Árfigyelőben a fogyasztók összehasonlíthatják az egyes kiskereskedelmi láncok között a termékek árait, és így tudatos döntéseket hozhatnak.

7. ábra: online Árfigyelő, termékek összehasonlítása

The screenshot displays the online Árfigyelő (Price Watcher) interface. At the top, there is a search bar with the text "Keress a termékek között" and navigation links for "Kedvenc boltok" and "Bevásárlólista". Below the search bar, a horizontal menu lists various product categories: "Tejtermék, sajt, tojás", "Hús, félévágott", "Zöldség, gyümölcs", "Kenyérfélék", "Tartós élelmiszerek, italok", and "Speciális étrend".

The main content area features a promotional banner with the text: "Spórolj a nagybevásárláson az Árfigyelő segítségével!" and "Tudd meg, hol juthatsz hozzá kedvenc alapélelmiszereidhez a legolcsóbban!". Below this, there is a button that says "Mentsd el kedvenc boltjaidat Kedvenc boltok hozzáadása".

The "Üzletláncok" (Retail Chains) section lists several brands: ALDI, PENNY., Auchan, SPAR, TESCO, and LIDL.

A note below the chains states: "A termékek az üzletek legalább 80 %-ában az itt feltüntetett áraktól elérhetők, de egyes üzletekben ennél olcsóbbak is lehetnek. A pontos árak megjelenítéséhez kérjük, válassza ki a látogatni kívánt üzletet."

The "Trappista tömsajt" (Trappista cheese) section is titled "Egységár szerint rendezve" and "Tovább a többi termékre". It displays four product cards, each showing a 1 kg unit price and the retailer:

Product	Unit Price (Ft/kg)	Retailer
Tami trappista sajt	2 049 Ft/kg	Tesco
Tolle trappista sajt, zsíros, félkemény Ft/kg	2 099 Ft/kg	Auchan
CHEESELAND TRAPPISTA SAJT	2 199 Ft/kg	Tesco
Auchan Kedvenc trappista sajt Ft/kg	2 390 Ft/kg	Auchan

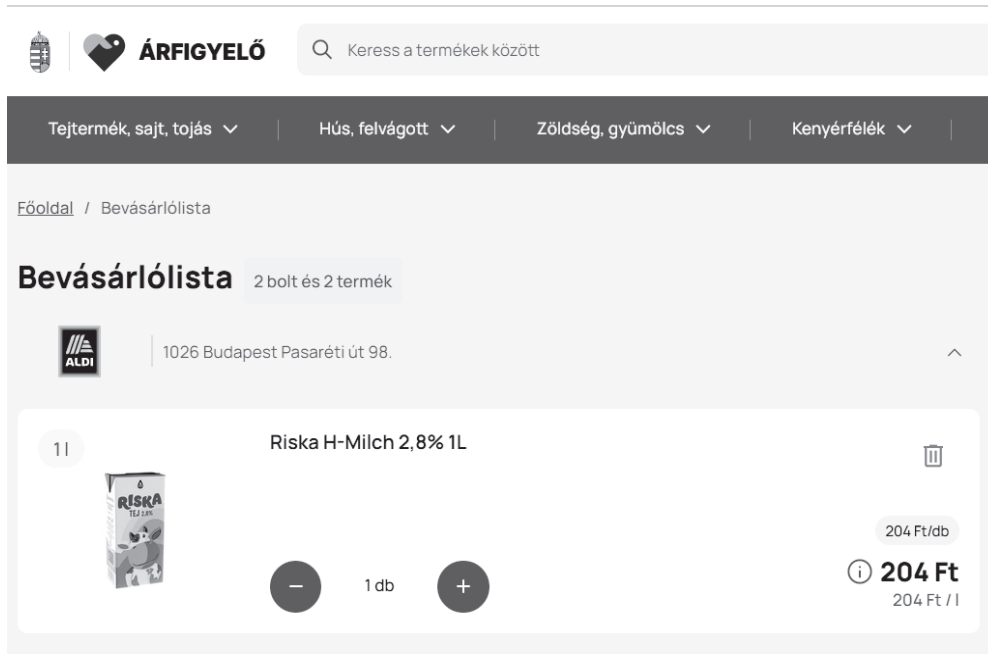
Forrás: GVH (2023e), Képernyőmentés: 2024.01.20.

A termékkategóriák az alapvető élelmiszerek széles palettáját lefedik. A legalább 100 milliárd forint éves nettó árbevétellel rendelkező kiskereskedelmi láncoknak kell kötelezően napi rendszerességgel termékeik árát feltölteni a felhő alapú rendszerbe. Az Árfigyelő bizonyos szintig kiegyenlíti a vállalkozások és a fogyasztók közötti információs erőviszonyokat, csökkenti az információs aszimmetriát. A fogyasztók nagyon egyszerűen és nagyon gyorsan képesek összehasonlítani az árakat a különböző láncok között. Ezzel a vásárlók kezébe egy olyan eszköz került, melynek segítségével sokkal tudatosabb döntéseket hozhatnak arról, hogy hol szeretnének bevásárolni. A rendszer talán legjelentősebb eredménye, hogy a naprakész árak összehasonlíthatósága miatt folyamatos és intenzív árversenyre ösztönzi a kiskereskedelmi láncokat. Az Árfigyelő a GVH hosszútávú céljaiba is remekül beleilleszkedik, mivel a hatóság két fő célját is elősegíti, mivel amellet, hogy fokozza a piaci versenyt, erősíti a fogyasztói jólétet azáltal, hogy csökkenti a keresési költségeket az árak egy felületen történő összehasonlításával.

sával, azaz a vásárlók pénzt és időt spórolhatnak meg.

Az Árfigyelő fogadtatása rendkívül pozitív volt, indulását kimagasló sajtóérdeklődés övezte. A kiskereskedelmi láncok már az első napokban árcsökkentéseket hajtottak végre, az egyik bolthálózat pedig kifejezetten az Árfigyelő indulásával összehangolva csökkentette több mint 100 termékének a fogyasztói árait. A fogyasztói érdeklődés is magas volt, az első hétben több mint 25 millióra nőtt az összes letöltések és szerverinterakciók száma. Az indulástól számított első két hónapban csaknem 1,2 millió egyedi látogató kereste fel az oldalt, akik átlagosan több mint 4 percet töltöttek az oldalon. Ez a kiugróan magas érdeklődés azért fontos, mert a sajton keresztül lehet elsősorban eljutni a fogyasztókhoz, azokhoz, akik miatt a rendszert létrehoztuk. A Pulzus Kutató által augusztus elején publikált felmérés szerint az első hónapban több mint 6 millióan értesültek valamilyen formában az online Árfigyelőről és a felmérésben megkérdezett 18 évnél idősebb válaszadók 15%-a nyilatkozott úgy, hogy használta is a rendszert.

8. ábra: online Árfigyelő, bevásárló lista

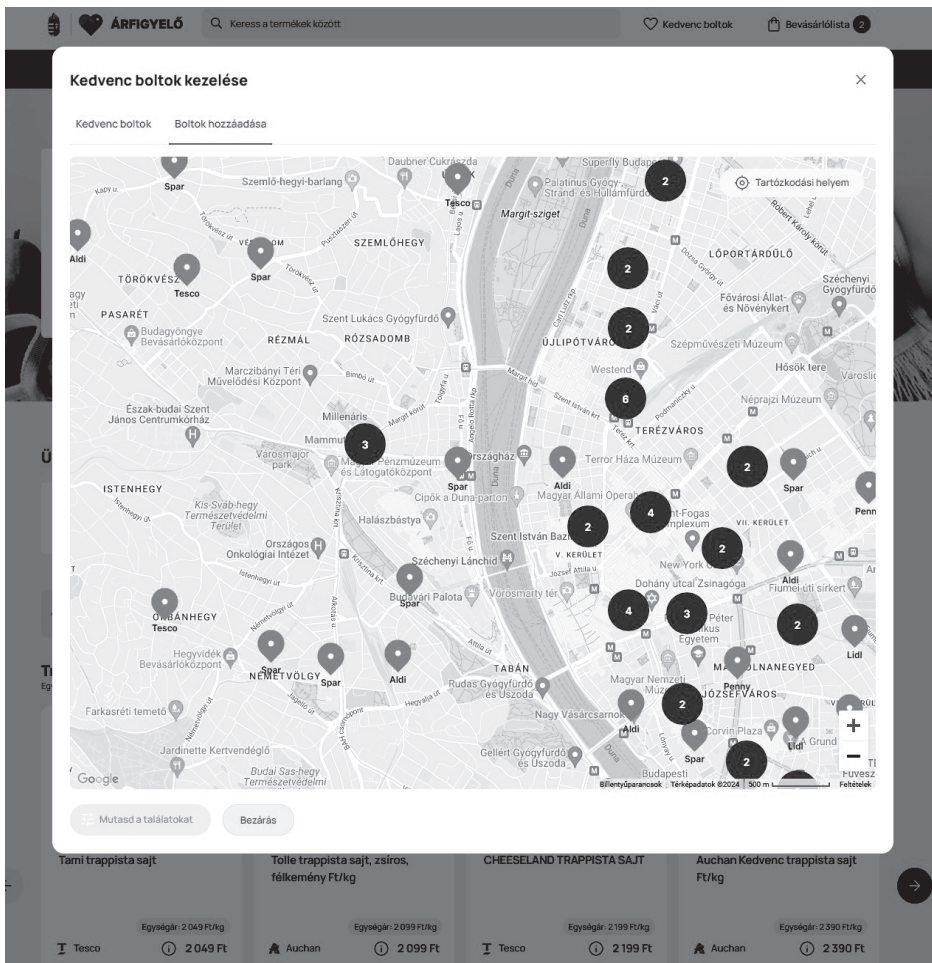

Forrás: GVH (2023e), Képernyőmentés: 2024.01.29.

Az online Árfigyelót fejlesztő munkacsoport a fogyasztói visszajelzéseket folyamatosan feldolgozva építette tovább a rendszert. Az első plusz fejlesztés eredményeként az Árfigyelő 2023. augusztus végén már arra is lehetőséget adott, hogy a látogatók saját, szabadon összeállítható, megosztható bevásárlólistát állítsanak össze (8. ábra), melynek a kosárértékét akár napi gyakorisággal is figyelhetik. Így nem kell többé sok időt tölteniük a szokásos bevásárlás előtt az árak összehasonlításával, mert a rendszer minden szükséges információt egy helyen biztosít.

A 2023. szeptember 28-án bejelentett új térképes boltszűrési funkcióval (9. ábra) a fogyasztók egyrészt beállíthatják kedvenc boltjaikat, másrészt a tartózkodási helyük megadásával csak egy lehatárolt területre is szűkíthetnek. Akár a közvetlen környezetükben található boltokban forgalmazott termékek árait is összehasonlíthatják. Az egyes üzletek árainak a korábbinál is jobb átláthatóságával további napi versenyre ösztönözhetik a kereskedelmi láncokat, ugyanis egy adott környéken mikropiaci verseny is kialakulhat. Ezek a funkciók is hozzájárulhattak a megfigyelt élelmiszerek árainak fokozatos csökkenéséhez. Az Árfigyelő Munkacsoport a jelen tanulmány írásának időpontjában is dolgozik a rendszer szolgáltatásainak továbbfejlesztésén, a termékkategóriák és -jellemzők bővítésén, az önkéntes csatlakozók felkészítésén, valamint a Fogyasztóvédelmi Hatóság ellenőrzéseinek támogatásán.

9. ábra: online Árfigyelő, térképes boltszűrő

Forrás: GVH (2023e), Képernyőmentés: 2024.01.20.

A GFM az elmúlt fél évben rendszeres elemzéseket készített az Árfigyelő számszerűsített hatásairól. A legutolsó felmérés szerint az Árfigyelő a kötelező akciókkal együttesen érdemben járult hozzá ahhoz, hogy a megfigyelt 62 termék kategória több mint 80%-ában csökkentek az árak, átlagosan mintegy 5,5%-kal. A minisztérium szerint a megfigyelt élelmiszerek árának július elejéhez képest mért mérséklődése mintegy 0,4%-pontos inflációs csökkentő, illetve több mint 1,3%-pontos élelmiszer-inflációt csökkentő hatással járhatott a KSH inflációs fogyasztói kosarának súlyait figyelembe véve.

2024. január 13-ával bővítésre kerültek az árfigyelő rendszerbe tartozó termék kategóriák és termékek³¹ gondolva az étel allergiások által leggyakrabban fogyasztott laktóz-, tejfehérje- és gluténmentes termékekre és a marhahúst fogyasztókra. Így január közepétől már összesen 78 termék kategóriában 1843 termék árait hasonlíthatják össze a vásárlók. Magyarországon több mint 3 millióan élnek valamilyen élelmiszer-intoleranciával, vagy élelmiszer-allergiával, így nekik célzottan is segít az online Árfigyelő. 2023 végén, fél éves működés után a legfrissebb statisztika szerint az Árfigyelő egyedi látogatóinak száma meghaladta az 1,5 milliót, míg a szabadszavas keresések száma, a rendszer indulása óta elérte a 900 ezret.

Jót tettek az élelmiszeripari vizsgálatok és az Árfigyelő is betalált

Több tényező együttes hatásaként 44,8%-ról indulva hónapról-hónapra lassult az élelmiszerek drágulása, melyek között az intenzívebb verseny is fellelhető. Az Árfigyelő jól betalált, mivel a rendszerben található élelmiszerek a KSH termékbesorolása alapján a teljes fogyasztói kosár 15-20%-át teszik ki. A rendszer által generált napi árverseny hatása hozzájárult a megfigyelt élelmiszerek árának csökkenéséhez és az élelmiszer-infláció letöréséhez. Az online Árfigyelő rendszer 2023. július 1-jei bevezetése óta fél év alatt az élelmiszer-infláció mértéke hatodára zuhant. Míg júniusban 29,3%-kal kerültek többre az élelmiszerek a megelőző év júniusához képest, addig az élelmiszerek árának emelkedése decemberben 4,8%-ra esett vissza éves összehasonlításban (10. ábra³²).

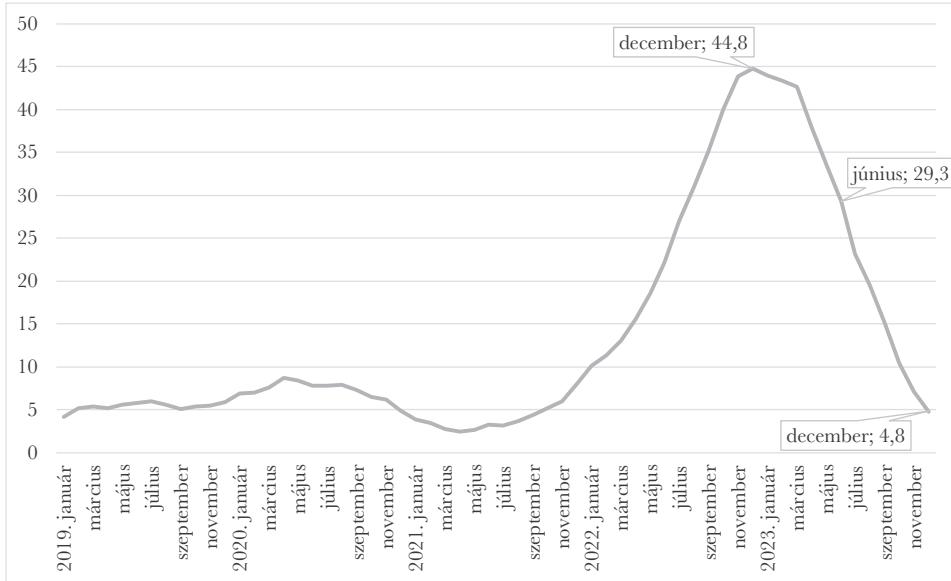
Havi bontásban is csökkent az élelmiszerek ára, mintegy 0,1%-kal. Ha pedig jobban az átlagok mögé nézünk, akkor a korábbi kiugróan magas élelmiszer-dráguláshoz képest jónéhány alapvető élelmiszernél deflációt is tapasztalhatunk.

Az Árfigyelőbe feltöltött adatok alapján elmondható, hogy az ársapkák kivezetése után, 2024 januárjában a volt hatósági áras termékekhez a 2021.10.15-én, majd 2022.09.30-án rögzített hatósági áruknál is olcsóbban lehet hozzájutni (a kristálycukor kivételével). Ráadásul vannak más népszerű élelmiszerek, amelyek ára csökkent (pl. a vaj, a sajt és a szárasztészta).

Az online Árfigyelő hosszú távú, töretlen sikerességének legalább három záloga van. Az első a további funkcionális fejlesztések, amelyek megkönnyítik a felhasználók életét (pl. a rendszer figyelmeztetést küldhetne a felhasználónak, ha kedvenc terméke akciós valamelyik közeli boltban). Másodikként a termék kategóriák bővítését szükséges megemlíteni. Sok fogyasztó keresi a szezonális élelmiszereket, de lenne értelme az Árfigyelőt kiterjeszteni további FMCG (*Fast-Moving Consumer Goods*) körbe tartozó, de nem élelmiszer termékekre is. Például kifejezett fogyasztói igény mutatkozott a rendszeresen fogyó háztartási és higiéniai eszközökre. Harmadikként foglalkozni kell és meg kell könnyíteni az önkéntesen jelentkezők csatlakozását a rendszerhez. Bár az online Árfigyelő a hat

nagy áruházláncon keresztül az egész ágazatra hatást gyakorol, azonban az országban vannak lefedetlen aprófalvas területek, ahol a franchise és egyéb rendszerben működő kis boltok szolgálják ki a lakosságot.

10. ábra: Az élelmiszerek fogyasztói árának változása (% az előző év azonos időszakára = 100,0%)

Forrás: KSH (2023b), 2023. december, saját szerkesztés

1. táblázat: Egyes élelmiszerek fogyasztói árának változása

Volt hatósági áras termékek	Átlagos hatósági árak (Ft)	Legkedvezőbb Árfigyelő ár (Ft) 2024.01.13-án	Változás (%)
2,8 százalékos UHT tej (l)	274	204	-26
Napraforgó étolaj	700	439	-37
Búzafinomliszt	290	139	-52
Sertéscomb	1400	1289	-8
Csirkemell	1499	999	-33
Tojás	73	44	-40
Burgonya	352	135	-62
Kristálycukor	261	299	15

Forrás: Árfigyelő 2024.01.13-ai napi árak, saját szerkesztés

A GVH infláció elleni munkájának nemzetközi gyakorlatba illeszkedése

Az élelmiszerárak gyors emelkedése 2022-ben egész Európában nehézségeket okozott a fogyasztók és a gazdasági élet valamennyi szereplője számára, ezért a nemzeti kormányok mellett a nemzeti versenyhatóságok is keresték az eszközöket a beavatkozásra. Az élelmiszer-infláció több okra, összetett folyamatokra vezethető vissza, amelyek között elképzelhetők piaci torzulások vagy akár a vállalkozások összejártsága is. Ez utóbbiak elkülönítése különösen is fontos a versenyhatóságok számára, hiszen ezek alapozhatnak meg versenyjogi beavatkozásokat. A magyar versenyhatóságnak hagyományosan kiterjedt hazai és nemzetközi együttműködési kapcsolatrendszere van (Rigó, 2022:118-128), melyet célszerűen használunk. 2023. január 17-én információkéréssel (request for information) fordultunk az Európai Versenyhálózat (ECN) tagjaihoz, melyben azt tudakoltuk, hogy az egyes uniós versenyhatóságok milyen nemzeti eszközöket és beavatkozásokat alkalmaznak az élelmiszerárak emelkedésével szemben. Az ECN-ből 18 válasz érkezett: Ausztriától, Belgiumtól, Bulgáriától, Ciprustól, Csehországtól, Dániától, Észtországtól, az Európai Bizottságtól, Finnországtól, Franciaországtól, Görögországtól, Máltától, Hollandiától, Portugáliától, Romániától, Spanyolországtól, Szlovákiától és Szlovéniától. A válaszokból kiderült, hogy az emelkedő árak, az ellátási lánc szűk keresztmetszetei és az inflációs nyomás miatt több országban is indítottak ágazati vizsgálatokat az inflációval összefüggésben.

Ausztriában például a Szövetségi Versenyhatóság azt vizsgálta, hogy miképpen alakult a termékkoncentráció a termékkategóriákon belül, mi történt a saját márkák piaci részesedésével, hogyan változott a verseny az élelmiszeriparban az elmúlt néhány évben, hogyan befolyásolja a versenyt az online kiskereskedelem. A Horvát Versenyhivatal élelmiszer-kiskereskedelmi piaci vizsgálatot végzett 2021-re vonatkozóan.³³ A 2019 és 2022 közötti időszakban a holland versenyhatóság (ACM) ágazati vizsgálatot végzett több mezőgazdasági termék árára, költségeire, haszonkulcsára és fenntarthatóságára vonatkozóan. A vizsgálatnak egyrészt az volt a célja, hogy kiderítsék hogyan oszlik meg a haszonkulcs az ellátási láncban a mezőgazdasági termelő, a közvetítő és a szupermarketek között, másrészt arra voltak kíváncsiak, hogy a fenntarthatóbb módon termelő mezőgazdasági termelők kapnak-e kompenzációt a többletköltségeikért. Az ágazati vizsgálat hatóköre olyan feldolgozatlan, széles körben értékesített mezőgazdasági termékek holland szupermarketekben történő értékesítésére korlátozódott, mint a sertéshús, a burgonya és a tej. A portugál versenyhatóság (AdC) 2022-ben közzétett egy tanulmányt, amelyben hangsúlyozza a verseny szerepét a vásárlóerő védelmében infláció idején, azonban nem foglalkozik közvetlenül az élelmiszer- és kiskereskedelmi szektorral.

Több országban működtetnek ár-összehasonlító rendszereket. Németországban az aktuális németországi üzemanyagárakról tájékozódhatnak a fogyasztók és a vállalkozások.³⁴ A Román Versenyhatóság és a Fogyasztóvédelmi Hatóság együttműködésében 2019 óta működik a Monitorul Preturilor³⁵ nevű online platform az élelmiszerárak és az üzemanyag kiskereskedelmi árak követésére. A lakosság számára is elérhető platform nyolc élelmiszer kiskereskedő és nyolc benzinkútlánc heti rendszerességgel, önkéntesen szolgáltatott adatait dolgozza fel, ami több mint 1700 üzletben értékesített 30 000 terméket jelent. Görögországban 2022 őszén a kormány és a kiskereskedelmi láncok megállapodását követő kormányzati döntés alapján a görög Fejlesztési és Beruházási Minisz-

térium életre hívta az úgynevezett „Háztartási Kosár”³⁶ kezdeményezést, amely 2022. november 2-ától 2023. március 31-ig volt hatályban. A görög nemzeti versenyhatóság támogató állásfoglalást adott ki a kezdeményezéshez. A „háztartási kosárban” szereplő termékkategóriákat a minisztérium határozta meg és tette közzé. Az adatszolgáltatásra kötelezett szupermarketeknek a háztartási kosárban szereplő minden egyes termékkategóriából legalább egy terméket meg kell nevezniük, amelyre biztosítaniuk kell, hogy az az azonos kategóriába tartozó más termékekhez képest megfizethető áron álljon rendelkezésre. A kosárban szereplő akciós termékek köre az adott héten belül egy alkalommal megváltoztatható, ilyen esetben a hetente adatszolgáltatásra kötelezettek új listát küldenek a minisztériumnak. Azok az élelmiszer- és egyéb termékek kiskereskedelmével foglalkozó hipermarketek (szupermarketek) kötelesek megküldeni a minisztériumnak a háztartási kosárba tartozó termékek listáját és árait, amelyek teljes éves forgalma meghaladja a 90 millió eurót. Ha a kötelezett nem küldi meg vagy hiányosan küldi meg a terméklistát, a teljes lista megküldéséig napi ötezer euró pénzbírsággal sújtható. A kezdeményezéshez önkéntesen is csatlakozhatnak vállalkozások. Görögország versenyhatósága az árfolyelő rendszerrel,³⁷ az élelmiszerárak átláthatóságának növelésével és a piaci verseny élénkítésével próbálta elősegíteni az infláció visszaszorítását.

A nemzetközi kitekintés tapasztalatai:

- az élelmiszerár-figyelő adatbázisok növelik a transzparenciát az árazásban és egyfajta önkontrollt készítenek a kiskereskedelmi egységekre, illetve ösztönzik, hogy minél kedvezőbb beszerzési forrásokat keressenek,
- egy meghatározott termékkörön alapuló háztartási kosárba tartozó termékek árleszállítása előnyös a fogyasztóknak és csökkenti az élelmiszer-inflációt,
- a kialakításkor célszerű törekedni a lényegességre, legfeljebb 50-100 konkrét termék bevonása célszerű a háztartási kosárba az általános fogyasztói és kereskedelmi statisztikák alapján úgy, hogy az minél kisebb adminisztrációs terhet jelentsen a kiskereskedelmi szereplők számára,
- az adminisztráció felesleges növelése költségemelkedést okoz, ami áremelkedéshez vezet,
- a nyilvántartás segítség a fogyasztóknak, mert termékkosár szinten összehasonlító honlapként is működik,
- az ársapkák alkalmazása mellett a piaci versenyt erősítő, egyúttal a fogyasztói árakat mérséklő további megoldás a kötelező akciók előírása a görög példa alapján,
- az adatszolgáltatásra kötelezett szupermarketeknek a háztartási kosárban szereplő minden egyes termékkategóriából legalább egy terméket meg kell nevezniük, amelyre biztosítaniuk kell, hogy az azonos kategóriába tartozó más termékekhez képest kedvezőbb („akciós”) áron álljon rendelkezésre a boltokban,
- a rendszer megkönnyíti a hatóságok árelemzéseit, mert nem kell külön lefolytatni eljárásokat és vizsgálatokat, hogy naprakész adatokhoz jussanak,
- hosszú távon megfontolandó kihasználni az adóhatóság által működtetett elektronikus pénztárgépjáratáson keresztüli adatszolgáltatás lehetőségét.

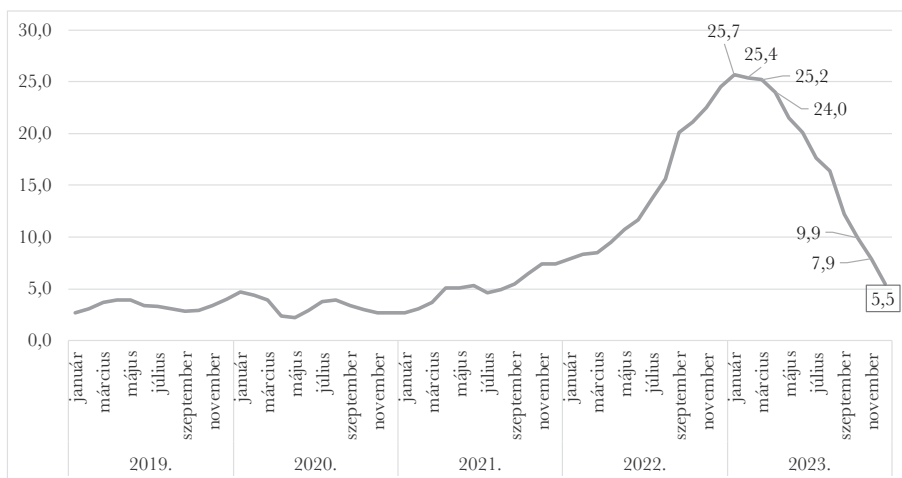
Az előzőek alapján látható, hogy más országokban is bekapcsolódott a versenyhatóság a rendelkezésre álló eszközeivel az infláció elleni küzdelembe, leginkább ágazati vizsgálatok lefolytatásával. Görögországban élelmiszer összehasonlítással, Németországban üzemanyag árfolyggyel, Romániában mindkettővel segítik a fogyasztók mindennapjait. A magyar nemzeti versenyhatóság inflációellenes küzdelme illeszkedik a nemzetközi gyakorlatba, többen érdeklődnek a módszertanunk és az eredményeink iránt.

AZ INFLÁCIÓELLENES INTÉZKEDÉSEK MŰKÖDTEK

Jelentősen lassult az infláció

A jegybank és a kormány vállvetve küzdött az infláció gyors megtörése érdekében, mely küzdelemhez csatlakozott a Gazdasági Versenyhivatal. Képletesen szólva hol a szekerét (pl. helyszíni rajtütésekkel indult gyorsított ágazati vizsgálat), hol a pásztorbotot (pl. online Árfigyelő) vetettük be az eszköztárunkból, és így próbáltuk terelni a piaci szereplőket az intenzívebb verseny irányába. Az infláció gyors letörését szemlélteti a 11. ábra,³⁸ mely alapján látszik, hogy 2023. januárban 25,7%-kal tetőzött a fogyasztóiár-index változása, majd deflációs folyamat vette kezdetét és ugyan kezdetben komótosan, de elindult lefelé. Februárban 25,4%, márciusban 25,2%, áprilisban 24,0% volt a fogyasztóiár-index változása az előző év azonos időszakához képest. Már 2023 tavaszán érzékelhető volt, hogy az inflációellenes intézkedések működnek, és a növekedést is erodáló pénzromlást sikerült megtörni. Májustól nagyobb lendületet vett a deflációs ciklus. Az infláció 2023. októberre egy számjegyre, novemberre 7,9%-ra, majd – az elemzői várakozásokat is felülmúlva – decemberre 5,5%-ra zuhant vissza éves alapon, ami az év eleji csúcs majdnem ötöde. Ezzel az eredménnyel a magyar infláció nem csupán visszasimult a régiós átlagba, hanem év végére kedvezőbb lett a cseh (6,9%), a román (6,6%) és a lengyel (6,1%) inflációs adatnál is.

11. ábra: Az infláció alakulása (%), az előző év azonos időszaka = 100,0%)

Forrás: KSH (2023b), 2023. december, saját szerkesztés

Az egész évre számolt átlagos infláció nem fest túl jól (2023-ban az előző évhez képest átlagosan 17,6%-kal nőttek a fogyasztói árak), mivel év elején magas értékekről nehezen indult meg lefelé, azonban ez még mindig jóval kisebb, mint amit az 1990-es években tapasztalt meg az ország. Például a Bokros-csomag idején 1995-ben 28% volt a fogyasztóiár-index növekedése.

A kedvező dezinflációs folyamatot segítette, hogy

- az energiaárak mérséklődtek,
- a forint euró árfolyam 2023 őszétől alacsonyabb szinten stabilizálódott, sőt a forint jól kezdte az új 2024-es évet,
- 2023-ban a kereslet jelentősen visszaesett,
- 2022. augusztusban reálkereset csökkenés indult Magyarországon, mely jó egy évig tartott, de 2023. szeptemberben megtörtént a reálkereseti fordulat (Szalai, 2023),
- a kereslet csökkenése az árak csökkenésére kényszerítette az eladókat és beszállítókat,
- az élelmiszereknél megjelentek az olcsóbb külföldi termékek, amelyek árnyomást helyeztek a belföldi előállítású termékekre is,
- a 2023-as év mezőgazdasági szempontból kedvezőbben sikerült az aszályos 2022-nél, ami növelte a kínálatot, amely az áremelkedések letörése irányába hatott (2023. május óta a mezőgazdasági termékek előző év azonos hónapjához viszonyított termelőiár-indexe csökken,³⁹ márpedig a tartós termékek piacán végzett vizsgálat során is azt tapasztaltuk, hogy 2022-ben a zöldségek esetén a visszaeső hozamok és termés-mennyiség volt az áremelkedés egyik fő oka),
- a GVH ellenőrzési pressziójának, az élelmiszerek piacán történt gyors vizsgálatainak, beavatkozásainak pozitív hatása volt (pl. a Tej Szakmaközi Szervezet és Terméktanács 2023 tavaszától már nem publikálja a nyerstej alapárprognózist),
- az online Árfigyelő napi árversenyt generált a nagy áruházláncok között, és segítette a fogyasztókat, hogy gyorsabban, könnyebben megtalálják a legkedvezőbb árakat,
- a bázishatás is érvényesült, ugyanis a 2022-es magas árak beépültek a 2023-as bázisba.

A dezinflációs folyamat jelenleg is tart, azonban még nem dőlhetünk hátra, mert 2024 elején – jelen tanulmány írásának időpontjában – a dezinflációt hátráltathatja, hogy

- geopolitikai káosz felé haladunk (elhúzódó orosz-ukrán háború, közel-keleti konfliktus eszkalációja, Kína és Tajvan közötti feszültség, problémák a Száhel-övezetben),
- az új év rendszerint új átárzásokat is hoz (sokan visszatekintő árazási lehetőséget rögzítettek a szerződéseikben),
- a kiterjesztett gyártói felelősségi díjat a vállalkozások igyekeznek továbbhárítani,
- uniós jogszabály alapján a jövedékiadó-emelés érvényesítése emeli az üzemanyagok árát,
- drágult az útdíj, ami a szállítványozásban érdekelt gazdasági szereplők költségeit növeli.

Ezek miatt nehezebb lesz lassítani az inflációt 2024-ben, de minden remény megvan arra, hogy az infláció alacsonyan tartható feltéve, hogy nem érkezik újabb külső sokkhatás. A tartós gazdasági növekedéshez, a reálbérek emelkedéséhez az árstabilitást fenn kell tartani. Az

infláció legyűrése mellett Magyarország abban is jól teljesített, hogy 2023-ban stabilizálódott a forint, megszűnt a fizetési mérleg hiánya és így az ikerdeficit is már a múlté. Az államháztartási hiánycélt viszont nem sikerült tartani, többek között a megnövekedett kiadások és az elmaradó ÁFA bevételek miatt. Pedig kellenének az erős fundamentumok. Az infláció féken tartása mellett egyszerre érdemes törekedni a pénzügyi egyensúlyra, a gazdasági növekedésre és nem utolsó sorban a versenyképességre.

Új év, új kormányzati célok

Magyarországon 2022 utolsó negyedétől 2023 harmadik negyedévéig terjedő időszakban a gazdasági növekedés áldozatul esett az inflációnak⁴⁰. Jó hír, hogy 2023. utolsó negyedében már pozitív volt a GDP változása. A következő nagy kihívás 2024-ben a magyar gazdaság felpörgetése és a növekedés mielőbbi visszaállítása. Ehhez a kormány három fő célt tűzött ki (Nagy, 2024):

- a fogyasztás helyreállítását a reálbérek és a fogyasztói bizalom növelése útján,
- a hazai beruházások és termelés helyreállítását új hitelprogram indításával,
- a munkaerő-piaci aktivitás növelését a 15–64 éves korosztályban.

A lakossági fogyasztás az óvatossági motívum miatt nehezebben tér vissza az infláció előtti szintre. A belső kereslet élénkítéséhez viszont jó előjel a tavaly őszi reálkereseti fordulat. A reálbérek 2023. szeptemberben ismét növekedésnek indultak (a reáljüvedelmek valójában már 2023 második negyedétől). A minimálbér, a garantált bérminimum év végi emelése, a nyugdíjak értékállóságának megőrzésére irányuló kormányzati erőfeszítéseknek, az érvényben lévő SZJA visszatérítések és minden olyan kormányzati program, amelyhez jövedelemtranszfer párosul, segíti a fogyasztók vásárlóerejének helyreállítását.

A belgazdasági termelés visszaállításában kiemelt jelentősége van a hazai beruházások élénkítésének, melyhez be kell lendíteni a hitelezést. Ehhez hozzájárulhat a kamatok folyamatos csökkentése és a kereskedelmi bankok által önként vállalt kamatsapkák alatti nagyobb verseny. A GVH már 2023. októberben pártolta a GFM kezdeményezését, amely a befagyott hitelpiac miatt egyeztetésre hívta a Bankszövetséget. A versenyhatóság az önként vállalt kamatsapkák alatti piaci verseny kibontakozását szorgalmazta a kereskedelmi bankok között, és arra biztatta a Bankszövetség tagjait, hogy a normalizálódó kamatkörnyezetben rendszeresen vizsgálják felül és csökkentsék az önkéntes kamatplafon mértékét. Ennek megfelelően az elmúlt időszakban kedvező folyamatok indultak el, amely döntő mértékben annak köszönhető, hogy decemberben a GFM – ma már Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) – és a Bankszövetség tárgyalásai során az októberben meghatározott önkéntes kamatplafon további csökkentésében állapodtak meg. Ennek értelmében a pénzintézetek a lakáshitelek kamatát 2024. januártól úgy alakítják, hogy azok tejes hiteldíjmutatója (THM) a korábbi 8,5 százalék helyett maximum 7,3 százalékos legyen. A növekedéshez azonban nem elegendő a hitelfelvételi kondíciók javulása. Az elmúlt években átélt válságok rámutattak arra, hogy a piaci szereplőknek folyamatosan dolgozni kell az ellenállóképességük és a hatékonyságuk növelésén is.

A hazai növekedést feszes munkaerőpiacon, magas foglalkoztatási ráta mellett kell elérni, azaz fel kell tárnai a még mozgósítható hazai munkaerő-tartalékokat. Még a hazai munkaerő-piaci aktivitás növelése mellett is külföldi munkaerőre szorul a magyar gazdaság. Az évek

óta töretlenül magas külföldi közvetlentőke-befektetések (FDI) működésbe állításával a multinacionális vállalatok eddig is hoztak be idegen országokból munkaerőt.

A gazdasági növekedési célok elérését nehezíti, hogy egyes külpiacaink stagnálnak vagy zsugorodnak (pl. a német gazdaságról folyamatosan rossz hírek érkeznek). Komoly geopolitikai átrendeződés zajlik a világban, amely kihatással van a gazdasági teljesítményekre is. A meghatározó nagyhatalmak birodalmi pozíciói – Dalio kulcsindikátorai szerint – Kína kivételével gyengülnek vagy stagnálnak (Hortay – Fűrész, 2023:44-46).

TÖVÁBBI ESZKÖZÖK A VERSENY SZOLGÁLATÁBAN

Láthattuk, hogy a GVH egy rendkívül összetett problémahalmazban mit tudott hozzátenni az élelmiszer-infláció letöréséhez. Izgalmasabb kérdés, hogy az előttünk álló időszakban – amikor a gazdasági növekedés helyreállítása a fő kormányzati prioritás – a versenyhatóság milyen prognózisokkal és javaslatokkal tud a döntéshozók segítségére sietni. A jövőben a GVH egyik szemét azokon a piacokon kell, hogy tartsa, amelyeken felmerül a verseny torzulása vagy nő a koncentráció. Ez utóbbi megítéléséhez alkalmas eszköz a versenystatisztika adatbázis. A profit hajtotta infláció elleni fellépés lehetőségeinek vizsgálata, a piacra lépés könnyítése, az innováció gátjainak felszámolása egyaránt serkentik a versenyt. A gazdasági növekedés helyreállításának időszakában is van jelentősége a fair verseny megőrzésének, melyhez a GVH úgyis hozzá kíván járulni, hogy a megelőzésre és az edukációra helyezi a hangsúlyt. Ezért 2024. februárban elindítjuk a Magyar Compliance Akadémiát, amely egy prevenció-sorozat a gazdaság szereplőivel.

Versenystatisztika Adatbázis

A *Versenystatisztika Adatbázis (VA)* a magyar gazdaság ágazataira vonatkozó, a verseny feltételeinek és intenzitásának leírására alkalmas éves szintű mutatókat tartalmazza. Célja, hogy nyilvánosan hozzáférhető adatokkal segítse a verseny elemzésével foglalkozó kutatókat. A Versenystatisztika Adatbázis módszertanának (GVH, 2024b) és mutatóinak kialakítása 2008-ra nyúlik vissza, első alkalommal akkoriban került publikálásra a Versenystatisztika Adatbázis is. Legutolsó frissítése 2023 őszén készült el, amikor a GVH és az MNB a 2003 és 2021 közötti évekre egységes adathalmazon előállította a korábban meghatározott mutatókat kisebb korrekciókkal. Az adatbázis tartalmazza a nemzetgazdasági ág szintű adatokat, továbbá az ágazat szintű adatokat évek szerinti, illetve panel bontásban.⁴¹ Az adatbázis szabadon felhasználható a forrás megjelölésével: „GVH-MNB Versenystatisztika adatbázis”.

Az adatbázis kizárólag általános statisztikai és kutatási célokat szolgál, elsősorban időbeli és korlátozott mértékben ágazatközi összehasonlítást tesz lehetővé viszonylag széles, statisztikai értelemben vett ágazatok esetében. A frissítésének nem az volt a célja, hogy versenyfelügyeleti vagy egyéb GVH eljárásokat (pl. ágazati vizsgálatok) közvetlenül támogasson, sokkal inkább, hogy kijelölje a GVH beavatkozásainak lehetséges jövőbeli irányait.

A közgazdasági szakirodalom azonosított olyan piaci tényezőket, körülményeket (pl. alacsony a cégek száma az iparágban; homogének a termékek; szimmetrikusak a vállalatok a költségek, kapacitások vagy piaci részesedések tekintetében; gyakoriak, de kevésbé értékesek a

tranzakciók; piaci növekedés; kereszttulajdonlás; több piacon való versenyzés), amelyek elősegítik a kartellestedést az adott iparágban. Ezek egy részére van adat a Versenystatisztika Adatbázisban is. Úttörő dolognak számítana, ha az adatbázis segítségével az egyes szakágazatok kartellestedésnek való kitettségét is mérni tudná a GVH egy meghatározott index segítségével. Az erre irányuló projekt a Budapesti Corvinus Egyetemen elindult Berezvai Zombor, a GVH vezető közgazdászának vezetésével (Berezvai et al., 2023), illetve a témában Hollandiában (Petit, 2012) született még egy hasonló tanulmány. Az index tehát nem azt méri, hogy mennyire valószínű, hogy kartell van az adott szakágazatban (tehát pl. egy helyszíni kutatás bírói engedélyének beadásakor nem lenne használható), hanem azt, hogy az egyes szakágazatok struktúrája alapján mennyire kitettek az összejátszásnak. Ez abban segíthet a GVH-nak, hogy mely ágazatokra érdemes jobban odafigyelni pl. ágazati vizsgálatok vagy piacelemzések során.

A GVH beavatkozásainak mérése, makrogazdasági hatások

A nemzeti versenyhatóság törekszik felmérni, hogy beavatkozásainak milyen makrogazdasági hatásai vannak. A kartellek és erőfölénnyel való visszaélések felszámolása, összefonódások ellenőrzése növekedési többletet eredményezhet, amely megbecsülhető. A GVH az Európai Bizottság módszertanát és az MNB által a magyar gazdaságra kalibrált Polaris modellt használja, mely alapján a 2019-2020-as időszakra vonatkozó becslést a 2. táblázat tartalmazza (a harmadik oszlop az elrettentéssel együtt számolt hatás, melyet szintén az Európai Bizottság által alkalmazott módszertannal számolt a magyar hatóság).

2. táblázat: A GVH beavatkozásai által okozott növekedési többlet (2019-2020)

Makrogazdasági aggregátum	A GVH beavatkozásai által okozott közvetlen növekedési többlet 2021-ben (százalékpont)	A GVH beavatkozásai által okozott teljes (elrettentéssel kiegészített) növekedési többlet 2021-ben (százalékpont)
GDP	0,90%	0,04%
Lakossági fogyasztás	0,03%	0,12%
Privát beruházás	-0,03%	-0,11%
Export	0,01%	0,05%
Import	0,01%	0,06%
Reálbér	0,05%	0,25%
Foglalkoztatás	0,00%	0,02%
Infláció	-0,06%	-0,29%

Forrás: GVH számítás, saját szerkesztés

A táblázat utolsó sorából látható, hogy ha egy adott időszakban a GVH beavatkozásainak mindössze csak töredékét becsüljük, akkor is kimutatható egy általános inflációcsökkentő hatás.

A profitnövekedés hajtotta infláció elleni fellépés egyéb lehetőségei

Piacgazdasági körülmények között léteznek olyan magatartások, amelyeket piaci erővel rendelkező vállalkozások tanúsíthatnak. Jellemzően ilyenek a túlzó áremelések, a versenytársak kiszorítása a piacról, a fogyasztók kizsákmányolása. A klasszikus versenyjog ezeket a magatartásokat igyekszik korlátok közé szorítani, azonban amikor a normál piaci folyamatokban törés következik be (pl. ellátási láncok zavara, háborús konfliktusok miatti energiaár-emelkedés), a cégek kihasználhatják a piaci körülményeket, és a keresleti viszonyoktól függetlenül alakíthatják magatartásukat akkor is, ha nem élveznek piaci erőt. Ilyen jellemző magatartások lehetnek többek között:

- A spekuláció, azaz „ha mindenki emel, én is emelek” mentalitás. Spekulál az a vállalkozás, aki azzal a céllal változtatja meg egy áru vagy szolgáltatás jellemzőit, hogy ezzel anyagi előnyre tegyen szert vagy, hogy a vevő a szerződéstől elálljon.
- Kimerítheti a tisztességtelen piaci magatartást a megrendelt gépjármű specifikációjának megváltoztatása az eladó részéről úgy, hogy az eredeti vevő elálljon a szerződéstől és az autó magasabb árért legyen eladható más vevőnek. Vagy ha az eladó vis maior-ra hivatkozva állal a szerződéstől azért, hogy magasabb áron eladhassa a termékét, miközben a költségei drasztikus változását nem tudja igazolni.
- A lopakodó áremelés olyan indokolatlan új szolgáltatás felszámítása a nyílt áremelés leplezése érdekében, amely korábban nem létező járulékos szolgáltatásnak minősült (pl. importóri díj bevezetése).
- Az extraprofit adó áthárítása. Extraprofit vélhetően ott keletkezik, ahol eleve magas a vállalatok piaci ereje, ilyenkor pedig a költségek és adók áthárítása még könnyebb. Többen vizsgálták a szakirodalomban a hosszú távon kimagasló profitabilitású vállalatok sikerének okait. Geoffrey F. Waring (1996) arra jutott, hogy ezek legalább egy része olyan iparági sajátosságokra vezethető vissza, mint például a mérethatékony-ság, a vállalatok száma, a K+F-intenzitás vagy a szakszervezeti lefedettség.
- A termelés vagy értékesítés indokolatlan korlátozása. Tipikus esete, ha pl. Magyarországra szándékosan kevesebb terméket hoznak be, vagy a gyártók nem a magyar piac igényeit elégítik ki.
- A tisztességtelen kockázatmegosztás, azaz tisztességtelen, az eladó számára egyoldalúan előnyös kockázatmegosztást eredményező feltételek előírása a viszonteladóval vagy vevővel szemben, különösen az eladó üzleti érdekeit is szolgáló költségek aránytalan áthárítása a beszállítóra.

Végeláthatatlanul sorolhatnánk még az ezekhez hasonló jelenségeket, azonban kevés ilyen gyakorlatokat közvetlenül tiltó jogszabály született. Olyan különleges körülmények között, mint amelyeket Magyarország Alaptörvénye „A KÜLÖNLEGES JOGREND” cím alatt szabályoz, szükséges az államnak a közérdek védelme érdekében a gazdaság megfelelő működésének biztosítása céljából beavatkoznia. Magyarország történelmében volt hasonlóra példa: az 1920. évi XV. *törvénycikk* az árdrágító visszaélésekről⁴², amely mindössze három évig volt hatályban. A jogszabály megkülönböztette az „ártullépés”, az „árúzsora”, a „munkabéruzsora”, az „árdrágítóúzerkedés”, az „árúlvonás” és az „árúcsempészet” eseteit. A törvénycikk hatálya alá eső vétségek és büntettek tekintetében az ítékezés az erre a célra létrehozott uzso-

rabírórság hatáskörébe tartozott. Az uzorabírórságot ítélő bírákból, továbbá az őstermelés, az ipar és a kereskedelem képviselői köréből kellett megalakítani. A jogszabály az árdrágító visszaélés büntettét öt évig terjedhető börtönnel és ötszázezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sújtotta. Amennyiben az árdrágítást közvetítő követte el, akkor felnőtt esetén 10-25-ig terjedhető botbüntetés, fiatalkorú esetén 5-25-ig terjedhető vesszőbüntetés járt. Ezenfelül a bíróság az elítéltet az államkincstár javára belátása szerint megállapítandó összegű, s az elítélt vagyoni viszonyaihoz és a cselekménnyel illetéktelenül elért vagy elérni kívánt nyereség nagyságához mért vagyoni elégtétel megfizetésére kötelezhette, amely kiterjedhetett akár az elítélt egész vagyonértékének elkobzásáig is.

Napjainkban Magyarországon nem létezik nyereszkesedés elleni törvény, ugyanakkor a GVH aktív versenyhatósági eszközeivel és határozott fellépéseivel sokat tud tenni a verseny élénkítésén keresztül az inflációellenes küzdelemben. Annál is inkább, mert Ábel István és Nagy Gyula (2022:44-75) meggyőzően érvelnek amellett, hogy a nagyvállalatok nyereségesége és az infláció között szoros korreláció van, amiből következik, hogy az inflációt a profit növekedése is fűti. Empirikus kutatások mutatják, hogy az erős vállalatok sokkal nagyobb áremelést tudnak érvényesíteni, mint ahogy a költségeik növekednek (Hayes-Jung, 2022). Ezek a vállalatok nem egyszerűen költségáthárításra képesek, hanem azon túlmenően nyereségük növelésére tudják használni piaci pozíciójukat. Ebben az értelemben az infláció nem annyira monetáris jelenség, hanem „gazdasági erőviszonyokban végbemenő dinamikus változások tükröződése” (Nitzan-Bitcher, 2009:144-159). Az igazsághoz tartozik, hogy nap végén azért a kereslet mindenkire hat, még a monopolistát is korlátozza, a monetáris politika pedig a kereslet befolyásolásán keresztül tud hatni az árakra és az inflációra.

E megfontolások alapján a banki és biztosítási szektorban vissza lehetne hozni az árak megállapításáról szóló 1990. évi LXXXVII. törvény hatályon kívül helyezett 3. § szerinti áremelés előzetes bejelentésének kötelezettségét a díjak esetében. Ezzel például könnyebben ellenőrizhetővé válna az extraprofit adó áthárítás például olyan vállalkozások esetében, amelyek csoport szintű előző évi magyarországi nettó árbevétele meghalad egy adott összeget.

Vészhelyzetben és válságok idején a jogalkotók is tettere készebbek. Találhatunk példát veszélyhelyzeti szabályozásra a nyereszkesedés ellen Romániában.⁴³ Például 2022 tavaszán tárgyalta a bukaresti kormány azt a jogszabályt, amelyet a válsághelyzeteket tisztességtelen üzleti előnyserzésre használó nyereszkesedők megbírságolására dolgoztak ki. Németországban a versenytörvény 2023. július 18-án elfogadott módosításával⁴⁴ kibővített ágazati vizsgálati jogköröket kapott a Szövetségi Kartellhivatal (Bundeskartellamt). A módosítás szerint a 18 hónapban maximált ágazati vizsgálat végén, a Bundeskartellamtnek lehetősége nyílik piaci beavatkozásra anélkül, hogy versenyfelügyeleti eljárásban jogsértést állapított volna meg. Abban az esetben, ha jelentős és folyamatos versenysérelemet állapít meg a hivatal, akkor minden olyan magatartási vagy strukturális jellegű korrekciós intézkedést megtehet, amely a versenysérelem megszüntetéséhez vagy csökkentéséhez indokolt. A törvénymódosítás példálózó jelleggel külön felsorolja azokat a piaci magatartásokat, amelyek versenysérelemnek (Wettbewerbsstörung) minősülnek, továbbá kitér a vizsgálandó piaci jellemzőkre is. Versenysérelemnek minősülhet például az egyoldalú keresleti vagy kínálati piaci erő; piacra lépés vagy a piac elhagyásának korlátozása; gyártói kapacitások korlátozása; szolgáltatásnyújtók

közötti váltás akadályozása; párhuzamos vagy összehangolt magatartás. A vizsgálandó piaci jellemzők között szerepel az érintett vállalkozások vertikális és horizontális integrációja; az érintett piacok mérete, piaci koncentráció és piaci részesedések mértéke; a termékek/szolgáltatásokhoz kapcsolódó árak, mennyiségek, választék és minőség; az érintett piac homogenitása, transzparencia. Az olyan vállalkozásokkal szemben, amelyek magatartásukkal és a piaci szerkezetben betöltött jelentőségükkel jelentősen hozzájárulnak a verseny sérelméhez, többek között az alábbi intézkedések alkalmazhatók:

- hozzáférés adatokhoz, interfészekhez, hálózatokhoz vagy egyéb eszközökhöz,
- előírások az üzleti kapcsolatokra, a szerződéses feltételekre vagy kifejezett tájékoztatási kötelezettségre vonatkozóan a diszkriminációmentesség elősegítése érdekében,
- versenytársak párhuzamos magatartását elősegítő, egyoldalú és nyilvános nyilatkozatok tiltása,
- vállalkozásrészek szervezeti szétválasztása.

Kivételes esetben – mint ultima ratio – a Bundeskartellamt az erőfölényes cégek szétválasztását is elrendelheti. Jelentős rendszerszintű újítást jelent ez a jogkör, mivel úgy teszi lehetővé az intézkedés alkalmazását, hogy a versenyhatóság nem állapított meg jogsértést az érintett vállalkozással szemben. A vállalkozás(rész) értékesítésére irányuló kötelezés akkor megalapozott, ha a vételár eléri legalább a vállalkozásrész értékének 50%-át, melyet egy a hatóság által kirendelt könyvvizsgáló értékbecslés útján meghatározott. Ha a tényleges vételár nem haladja meg a könyvvizsgáló által megállapított becsült értéket, az értékesítendő vállalkozás kártalanításra jogosult, amelynek mértéke a becsült érték és a tényleges vételár közötti különbség fele. Szabályozott piacokat érintő ágazati vizsgálat esetén (postai, vasút, telekommunikáció, villany és gáz) a versenyhatóság strukturális és korrekciós intézkedéséhez szükséges a szabályozó hatóságok egyetértése (szakhatósági állásfoglalás keretében). Az ágazati vizsgálatot követően a német versenyhivatal kötelezheti a vállalkozásokat, hogy bizonyos küszöbértéket elérő összefonódásokat előzetesen jelentsenek be fúziókontroll céljából. Ennek előfeltétele olyan objektív tényezők és jellemzők megléte, amelyek arra utalnak, hogy a vizsgált piaci szektorban a versenyt a jövőbeni összefonódások jelentősen akadályozhatják. Még durvább kartellhatósági lehetőség a vagyoni előny lefölözésének hatékony kialakítása, amely megvonja a vállalkozásokat a versenyellenes magatartás anyagi előnyeitől. Bár a német versenytörvény régóta rendelkezik a lefölözés jogi eszközével (§34 GWB⁴⁵), azt a mai napig soha nem alkalmazta. A legfrissebb módosítás szerint megdönthető vélelem szól amellett, hogy a vagyoni előny a jogsértéssel érintett, belföldön elért árbevétel legalább egy százaléka. Ez megkönnyíti a hatóság számára a versenytörvény megsértésével megszerzett vagyoni előny elvonását, és hatékonyabbá teszi a versenyszabályok megsértésének szankcionálását. A jogsértéssel elért vagyoni előny becsülhető. A vélelem akkor megdönthető, ha a vállalkozás bizonyítja, hogy sem maga a vállalkozás vagy vele egy gazdasági egységben lévő, a jogsértésben közvetlenül érintett vállalkozás vagy vállalkozások társulása nem ért el vagyoni előnyt az érintett időszakban. A lefölözés mértékét konkrét összegben kell meghatározni, az nem haladhatja meg a vállalkozás vagy vállalkozáscsoport döntést megelőző üzleti évben elért teljes nettó árbevételének 10 százalékát.

ÖSSZEGRZÉS

A Gazdasági Versenyhivatal azon aktív versenyhatóságok közé tartozik, amelyek a fair piaci versenyt biztosító hagyományos hatásköreinek (kartellfelderítés, erőfölénnyel való visszaélés szankcionálása, összefonódások ellenőrzése, fogyasztóvédelem) gyakorlásával nem elégszik meg. Az inflációellenes küzdelemben presszió alatt tartotta a piacokat és több eszközt is bevetett. A gyorsított ágazati vizsgálatok segítségével a hatóság rövid idő alatt valós képet kapott az inflációért részben felelős élelmiszerek teljes értékláncáról, az értéklánc ártranszmissziójáról, az áremelkedések okairól. A GVH a vizsgálati jelentéseiben olyan versenypártoló javaslatokat fogalmazott meg, amelyek közül már több megvalósult. Többek között ilyen a ma is működő online Árfigyelő rendszer, amely fokozza a transzparenciát, csökkenti a fogyasztók keresési költségeit, valamint napi árversenyt generál a multinacionális élelmiszer kiskereskedelmi áruházláncok között. Az online Árfigyelő a bevásárlólista segítségével hozzájárul a tudatos vásárlási szokások növeléséhez, a vizuális térképi szűkítéssel pedig elősegíti a mikropiaci árversenyt. Már-már szállóigévé vált az a mondás, hogy „a legjobb fogyasztóvédelem a verseny”. A nagyobb verseny kétséget kizáróan jó hatással van az árak alakulására is. A versenystatisztikai adatbázis lehetőséget ad arra, hogy a nemzeti versenyhatóság a jövőben a gazdaságpolitika alakítóinak szolgálatára legyen azzal, hogy a piaci koncentráción keresztül azonosítja azokat a területeket, ahol több figyelem vagy beavatkozás szükséges a verseny fokozása érdekében.

Köszönöm a munkámhoz nyújtott ötleteket Tóth András, Berezsvei Zombor és Horváth Bálint kollégáimnak.

JEGYZETEK

- 1 KSH (2024): 1.2.1.2. A fogyasztóiár-index fogyasztási fősportokszerint, és a nyugdíjas fogyasztóiár-index, havonta, Központi Statisztikai Hivatal, https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara0040.html
- 2 Eurostat (2022a): Annual inflation more than tripled in the EU in 2022, Eurostat News, 9 March 2023, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230309-2>
- 3 Eurostat (2022b): Euroindicators, Eurostat Press Office, 81/2022 - 19 July 2022, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/14644638/2-19072022-AP-EN.pdf/fff35147-c9b3-a915-7bf0-b09202bbd130>
- 4 Európai Tanács: Infografika – Az energiaárak emelkedése 2021 óta, <https://www.consilium.europa.eu/hu/in-fographics/energy-prices-2021/>
- 5 Portfolio – Euro árfolyam (EUR/HUF), <https://www.portfolio.hu/arfolyam/EURHUF/EUR-HUF%20Spot>
- 6 Eurostat (2023a): Euroindicators, Eurostat Press Office, 24/2023 - 23 February 2023, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/16056046/2-23022023-AP-EN.pdf/4a097379-8598-01ff-12d8-75d72570ca85?-version=1.0&t=1677085828134>
- 7 KSH (2023a): Gyorstájékoztató, Kiskereskedelem, 2023. szeptember, Központi Statisztikai Hivatal, <https://www.ksh.hu/gyorstajekozatok/kis/kis2309.html>
- 8 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról, <https://njt.hu/jogszabaly/2013-139-00-00>
- 9 20 intézkedés az infláció ellen, a munkahelyek és a családok védelmében, <https://kormany.hu/hirek/20-intezkedes-az-inflacio-ellen-a-munkahelyek-es-a-csaladok-vedelmeben>
- 10 1990. évi LXXXVI. törvény a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról, <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?-docid=99000086.TV>
- 11 1990. évi LXXXVII. törvény az árak megállapításáról, <https://njt.hu/jogszabaly/1990-87-00-00>
- 12 VJ/50/2010, 2014, https://gvh.hu/dontesek/versenyhivatali_dontesek/archiv/dontesek_2010/

- vj_50_2010_722
- ¹³ AB (2014): 8/2014. (III.20.) AB határozat, 61. pont, Alkotmánybíróság, <https://njt.hu/jogszabaly/2014-8-30-75>
- ¹⁴ 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról, <https://njt.hu/jogszabaly/1996-57-00-00.73#CI>
- ¹⁵ 2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról, <https://njt.hu/jogszabaly/2008-47-00-00.21#CI>
- ¹⁶ 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról, <https://njt.hu/jogszabaly/2016-150-00-00.16#CI>
- ¹⁷ European Competition Network (ECN), https://competition-policy.ec.europa.eu/antitrust-and-cartels/european-competition-network_en
- ¹⁸ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>
- ¹⁹ GVH (2024a), Sajtószoba, Legfrissebb sajtóközlemények, <https://www.gvh.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek>
- ²⁰ 406/2021. (VII. 8.) Korm. rendelet a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény eltérő alkalmazásáról, <https://njt.hu/jogszabaly/2021-406-20-22>
- ²¹ 2021. évi CXXX. törvény a veszélyhelyzettel összefüggő egyes szabályozási kérdésekről, <https://njt.hu/jogszabaly/2021-130-00-00.0>
- ²² GVH (2021), Ágazati vizsgálatok, [https://www.gvh.hu/dontesek/agazati_vizsgalatok_piacelemzesek/agazati_vizsgalatok/\\$rppid0x1530730x14_pageNumber/1](https://www.gvh.hu/dontesek/agazati_vizsgalatok_piacelemzesek/agazati_vizsgalatok/$rppid0x1530730x14_pageNumber/1)
- ²³ Eurostat (2023b): How much do households spend on food and alcohol?, Eurostat News, 1 February 2023, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230201-1>
- ²⁴ GVH (2023a), Lép a GVH! <https://www.gvh.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2023-as-sajtokozlemenyek/lep-a-gvh-vizsgalodik-a-versenyhatosag-az-elelmiszer-kiskereskedelmi-lancoknal>
- ²⁵ GVH (2023b), Jelentés a tej és tejtermékek magyarországi piacán lefolytatott gyorsított ágazati vizsgálatról, Budapest, 2023., https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/dontesek/agazati_vizsgalatok_piacelemzesek/agazati_vizsgalatok/Tej_es_tejtermek_gyorsított_agazati_vegleges_jelentes_230713.pdf&inline=true
- ²⁶ GVH (2023c), Jelentés a tartós élelmiszerek magyarországi piacán lefolytatott gyorsított ágazati vizsgálatról, Budapest, 2023., https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/dontesek/agazati_vizsgalatok_piacelemzesek/agazati_vizsgalatok/Tartos_termek_gyorsított_agazati_vizsgalat_jelentes.pdf&inline=true
- ²⁷ GVH (2023d), A gazdasági Versenyhivatal és Gazdaságfejlesztési Minisztérium közös sajtóközleménye, <https://www.gvh.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2023-as-sajtokozlemenyek/a-gazdasagi-versenyhivatal-es-a-gazdasagfejlesztési-miniszterium-kozos-kozlemenye-a-gfm-tamogatja-a-gazdasagi-versenyhivatal-online-arfigyelo-adatbazis-letrehozast-celzo-javaslatat>
- ²⁸ GVH (2023e), Árfigyelő, <https://arfigyelo.gvh.hu/>
- ²⁹ Az árfigyelő rendszer létrehozásáról és működéséről szóló 163/2023. (V.8.) Kr., <https://njt.hu/jogszabaly/2023-163-20-22>
- ³⁰ 11/2023. (VI.22.) GFM rendelet az árfigyelő rendszerbe tartozó termékkategóriákról és termékekről, <https://njt.hu/jogszabaly/2023-11-20-8P>
- ³¹ 74/2023. (XII. 29.) GFM rendelet az árfigyelő rendszerbe tartozó termékkategóriákról és termékekről szóló 11/2023. (VI.22.) GFM rendelet módosításáról, <https://njt.hu/jogszabaly/2023-11-20-8P>
- ³² KSH (2023b): KSH Monitor – Árak, 2023. december, Központi Statisztikai Hivatal, <https://www.ksh.hu/heti-monitor/arak.html>
- ³³ CCA Groceries Retail Market Inquiry for 2021, <https://www.aztn.hr/en/trziste-trgovine-na-malo-mjesovitom-robom-biljezi-rast-u-iznosu-od-84-posto-a-najveci-trgovac-u-2021-je-konzum-plus/>
- ³⁴ Market Transparency Unit for Fuels, https://www.bundeskartellamt.de/EN/Economicsectors/MineralOil/MTU-Fuels/mtufuels_node.html;jsessionid=4F3E21FBF7EEB3E5239041ED51CE75ED.1_cid508
- ³⁵ Monitorul Preturilor , <https://monitorulpreturilor.info/>
- ³⁶ Görög háztartási kosár (e-Καταναλωτής), <https://e-katanalotis.gov.gr/householdBasket>
- ³⁷ Görög árfigyelő rendszer, <https://e-katanalotis.gov.gr/>
- ³⁸ KSH (2023b): KSH Monitor – Árak, 2023. december, Központi Statisztikai Hivatal, <https://www.ksh.hu/heti-monitor/arak.html>

ti-monitor/arak.html

- ³⁹ KSH (2023c): 1.2.1.11. A mezőgazdasági termékek termelőiár-indexei, havonta, évekdeztől kumulált, Központi Statisztikai Hivatal, https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara0049.html
- ⁴⁰ KSH (2023d): KSH Gyorstájékoztató, 2023. december, Központi Statisztikai Hivatal, <https://www.ksh.hu/gyorstajekoztatok/gde/gde2309.html>
- ⁴¹ GVH-MNB Versenystatisztika adatbázis, https://www.gvh.hu/gvh/versenykultura_fejlesztos/gvh-mnb-versenystatisztika-adatbazis/gvh-mnb-versenystatisztika-adatbazis
- ⁴² 1920. évi XV. törvény cikk az árdrágító visszaélésekről, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=92000015.TV&xtrefereer=99000026.TV>
- ⁴³ Nyereszkedést büntető szabályozás Romániában, <https://kronikaonline.ro/belfold/a-nyereszkedest-bunteto-jogszabalyt-dolgozott-ki-a-roman-kormany#>
- ⁴⁴ A német versenytörvény módosítása, <https://dserver.bundestag.de/btd/20/068/2006824.pdf>
- ⁴⁵ Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, §34, <https://dejure.org/gesetze/GWB/34.html>

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ábel István – Nagy Gyula (2022): Velekedések az inflációról. Megalapozatlan feltételezések és megdönthetetlen elméletek, *Külgazdaság*, LXVI. évf., 2022. szeptember-október, 44-75.
- Alaptörvény (2011): *Magyarország Alaptörvénye* (2011. április 25.)
- Berezvai Zombor – Gyebnár Máté – Molnár Szabolcs – Gémes Imre (2023): *Measuring proneness to collusion in Hungary*, Corvinus University Budapest, Project I-II, 2023/24/1
- Botos Katalin (2023): Infláció és pénzügyeink, *Pénzügyi Szemle*, 2023/4., 69. évf., 85-94.
- Chris Hayes – Carsten Jung (2022): *Prices and profits after the pandemic*, IPPR and Common Wealth, June 2022, <https://ippr-org.files.svdcn.com/production/Downloads/prices-and-profits-after-the-pandemic-june22.pdf>
- CMA (2023): *Price inflation and competition in food and grocery manufacturing and supply*, Competition and Markets Authority, 29 Nov. 2023, <https://www.gov.uk/government/news/cma-sets-out-autumn-update-in-review-of-competition-in-groceries-sector>
- Geoffrey F. Waring (1996): Industry Differences in the Persistence of Firm-Specific Returns, *The American Economic Review*, Vol. 86, No. 5, December 1996, pp. 1253-1265, <https://www.jstor.org/stable/2118289>
- GVH (2024b): *A Versenystatisztika Adatbázis módszertana*, Budapest, 2023., https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/gvh/versenykultura_fejlesztos/gvh-mnb-versenystatisztika-adatbazis/Modszertani_leiras_GVH_vegl_231024.pdf&inline=true
- Hortay Olivér – Fűrész Gábor (2023): *Egy új hidegháború küszöbén*, Századvég Kiadó, 2023, Budapest, 44-46.
- Jonathan Nitzan – Shimshon Bichler (2009): *Capital as power: A study of order and creorder*, New York: Routledge, 2009, 144-159, https://www.academia.edu/18578095/Capital_as_Power_A_Study_of_Order_and_Creorder
- Lentner Csaba (2010): A magyar gazdasági válság és válságkezelés néhány történeti és nemzetközi aspektusa, *Pénzügyi Szemle*, 2010/3. (LV. évfolyam) 561-585., http://old.lentnercsaba.com/doc/publications_05.pdf
- Lentner Csaba (2019): *A magyar állampénzügyek fejlődéstörténete a dualizmus korától napjainkig. Nyugattól Keletre, Keletről Nyugatra*, L'Harmattan, Budapest, 2019, 185-196.
- Lentner Csaba (2023): Ezüstkor, *Polgári Szemle*, 2023. augusztus, 19. évfolyam, 1-3. szám, 7-9.
- Lilian Petit (2012): *The Economic Detection Instrument of the Netherlands Competition Authority: The Competition Index.*, NMA Working Papers, 6. https://www.acm.nl/sites/default/files/old_publication/bijlagen/7157_284100_E25_webversie200112.pdf
- Matolsy György (2022): Az új évtized mintázatai, *Polgári Szemle*, 18. évf. 4-6. szám, 13-32.
- MNB (2021): *Világjárványtól az újraindításig – Az MNB válságkezelő lépései*, Magyar Nemzeti Bank, 2021. június, <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-a-valsagban-hu-digitalis.pdf>
- MNB (2023a): *Inflációs jelentés*, 2023 szeptember, Magyar Nemzeti Bank, 52-54., <https://www.mnb.hu/letoltes/hun-ir-digitalis-23.pdf>
- MNB (2023b): *Gyorslelemzés az infláció alakulásáról*, 2023 november, Magyar Nemzeti Bank, 5., <https://www.mnb.hu/letoltes/gyorslelemzes-az-inflacio-alakulasarol-hu-2023-november.pdf>

- MNB (2023c): *Inflációs jelentés*, 2023 december, Magyar Nemzeti Bank, 55., <https://www.mnb.hu/letoltes/hun-ir-digitalis-24.pdf>
- Nagy Márton (2024): *Gyorsuló ütemű reálbér-növekedés jön idén*, Véleménycikk, Index.hu, 2024.01.03., <https://index.hu/velemeney/2024/01/03/nagy-marton-gazdasagpolitika-kormany-novekedes-orban-viktor/>
- Richard Whish (2003): *Competition Law*, (5th Edition) London – Edinburgh, Butterworth Publishers – LexisNexis, 508.
- Rigó Csaba Balázs (2022): *Közbeszerzés és versenyjog, A hatékony együttműködés segíti a versenyt és a fogyasztói jogok védelmét*, Versenytükrő könyvek, Budapest, 2022, 118-129., https://gvh.hu/pfile/file?path=/gvh/kiadvanyok/versenytukor-konyvsorozat/Versenytu_ko_r_ko_nyvsorozat_1_kotet.pdf&inline=true
- Szalai Piroska (2023): *Ébredés az inflációs sokkból*, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Ludecon Blog, 2023.10.27., <https://www.ludovika.hu/blogok/ludeconblog/2023/10/27/ebredes-az-inflacios-sokkbol/>
- Tóth András (2016): *Versenyyog és határterületei, A versenyszabályozás jogági kapcsolatai*, HVG-ORAC, Budapest, 2016. 86-89.
- Tóth Tihamér (2014): *Az Európai Unió Versenyyoga*, Wolters Kluwer, 2014, 1.2. Piac típusok